

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Сушра

ОБРАЗОВАЧКА ЗАЈЕДНИЦА
ВИСОКЕ ПЕЛАГУРЕ

Година 7 • Број 22 21. март 2022.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 7 • Број 22 • 21. март 2021.

Директор:
Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:
Ранко ПРЕРАДОВИЋ

Редакција:
Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Др Мирко ЉУБАНИЋ,
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Др Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ,
Зоран М. КОС и
Момчило ГОЛИЈАНИН

Издавач:
Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159
Е-пошта:
rpr.deda@hotmail.com
Жиро-рачун:
562-099-00000-457-93

Штампа:
ГРАФИД д.о.о.
Бања Лука

За штампарiju:
Бранислав Иванковић

Насловна страна:
ЗОРАН СУВАЈАЦ ЗОГРАФ

Овај број
финансијски подржао
Ненад ЈАЊЕТОВИЋ Јање

У ГРАДИНИ ГРОБ ДО ГРОБА

*(На ушћу Уне у Саву, у атару села Градина,
преко пута Јасеновца, усташе су прошлог
рата убиле маљем или заклале ножем
преко 350 хиљада људи, жена и дјеце,
углавном из Поткозарја.
Сви су они покопани у стотинак
мамутских гробница које се данас
распознају као болна улегнућа на образу Земље.)*

У Градини гроб до гроба,
а у сваком по град људи,
сто гробова — сто градова
под цвијећем узалудним.
Нит га беру нити косе,
нит његују,
нити газе,
нит му вјетри прах разносе,
нит га пчеле обилазе.
Само цвјета, само вене,
само вијек свој вјекује,
да тишином опомене,
да тишином одјекује.

У Градини гроб до гроба,
на два јутра земље плодне
сто гробова, сто градова
од Градине — куд год одем.

Вито НИКОЛИЋ

Ненад ГРУЈИЧИЋ

ШЕСНАЕСТ ГОДИНА РАЗАПЕТ НА ВЕЛИКОМ ДРВЕНОМЕ КРСТУ НА МРАКОВИЦИ НА КЊИЖЕВНИМ СУСРЕТИМА НА КОЗАРИ

*Ој, Младене, ти си мор'о знати
да ће ти се име спомињати.*

Шеснаест година нисам позиван
на Књижевне сусрете на Козари,
у мој завичај.

Вјетар умива ћирилицом
десет хиљада мученичких имена
на металним плочама бетонског
споменика већег од планине.

Ту су и гроздови презимена Грујичић,
никад пронађене кости мога
младог стрица Сретка партизана
изрешетаног њемачким рафалима.

Шеснаест година газдује Молох
Приједора,
нико му не може ништа,
сви му приносе жртве, клече и моле,
губе на канте образ и чојство,
без његовог штамбила нема
ни ваздуха ни мрве хљеба.

Сваког септембра он сеири
док пролази поред мене распетога
на великоме дрвеном крсту на Мрако-
вици
да свечано уручи нову
награду „Скендер Куленовић“
коју сам и ја из његових руку
примио две хиљаде пете.

Разапет на Козари,
под сестрама звијездама,
васкрсавах међу јелами и боровима,
храстовима и буквама са дивљим ме-
дом,
с орловима кликташима и дугорепим
совама,
међу залуталим јеленима,
курјацима и медвједима.

Сеири газдине слуге и жбири,
шпицлови и цинкароши,
сеири и браћа пјесници шеснаест го-
дина
са књигама под пазухом
склањајући очи са великога
дрвеног крста на Мраковици,
са мојих рана што листају у заборав.

Славни пјесници из Србије
шеснаест година не питају
свемоћнога шефа Приједора:
А зашто на Козари нема
вашег и нашег Грујичића?

Нема питања, нема одговора,
само заломљени смијешак са зубала;
све добрица до добрице,
нико ршум неће да учини,
сви вјешто праве рокаде,
матирају и црним и бијелим фигура-
ма,
али реми највише им годи.

Шеснаест својих година даривах
онима што крочише у мој завичај
и наступаше у школама
пред дјецом с мојим лицем и очима
у Приједору, Дубици и Новоме Граду,
у Градишци и Костајници.

(Послије Другог свјетског рата
шеснаест љета не бјеше у Дубици
мушке главе за регрутацију.)

На окићеним трапезима,
поете, глумци и пјевачи изводе
позлаћене вјештине поред мене
распетог на великоме
дрвеном крсту на Мраковици.

Гле, оче, не чује се сиротињска
ојкача на књижевној Козари?
Као змија ноге, и од самих себе
домаћини крију вјековну пјеванију
и њено лијепо крајишко име –
да се неко не присјети Ненада.

*Око кола стоје адвокати,
не дају ми пјесму зајевати.*

Море, Марко, не ори друмова,
немој брата плугом засијецати;
ал` не мари препун себе чојак,
већ он води у „Црвену салу“
да печењем замашћује чаше
из којих ће пити љуту шљиву,
да се Грујо у нигдину баци,
да га вјетар на Козари суши
распетог на дрвеном крсту.

Кога си јуче пријавио Удби?
Кога спријечио да напредује у стру-
ци?
Чију дјецу ниси запослити хтио?
Кога си све из Поткозарја послао у
Хаг?

Шеснаест година, ај,
колико му то од живота дође?
Много, сејо Козаро, много,
треба шеснаест – на прсте избројати,
шеснаест сати по теби пјешачити,
шеснаест дана каменолом рушити,
шеснаест недјеља бунаре копати,
шеснаест мјесеци боловати,
шеснаест година ноћивати и
свањивати
разапет на великоме дрвеном крсту на
Мраковици.

Изоран из завичајне бразде,
са покислим дјечачким сликама,
шутнут на смеће низ обалу пресахле
ријеке
уз рушевину старе воденице,
указујем се у грохоту локалних поли-
тичара
и пјесника из Новог Сада и Београда,
из драге ми Херцеговине и Црне Горе.

Изашав из хотела на обали Сане,

предсједник многих жирија с обе
стране Дрине,
с испуцалим петама у папучама,
окреће уз ватру печеницу на ражњу,
и – капље маст у поткозарску тепсију.

А онај што га позва у Приједор
сагиње се и соли шњите крува
печеног из тијеста са отисцима длано-
ва
моје мајке у гомјеничкомдјетињству.

У дебеломе хладу на обали Сане
по којој језди дјевојачки чун из Туко-
ва,
уз топлу мочу и хрскаву кожицу
шиљежета
домаћин и гости облизују прсте.

Високо изнад заошијаних глава,
напувани власник града
дијели напуњене масне коверте
да сви виде ко ту коси а ко воду носи
око мене распетога на великом
дрвеном крсту на Мраковици.

*Тешко части кад робује власти,
туђој власти у вријеме пропасти.*

Дође вријеме – окрену се витло,
гдје би запад, указа се исток,
сјевер југу даде своје мјесто,
Божја рука одвеза чудесо.

*И чух свештеника, оца Младеновог,
Симу Стојановића како поје са Коза-
ре:
Алилуја, слава теби, Боже,
алилуја, слава теби, Боже,
алилуја, слава теби, Боже!*

И, неки нови млади људи,
позваше ме да дођем у Приједор –
да након шеснаест година
сâm себе распетога скинем
са великога дрвеног крста на Мрако-
вици
на Књижевним сусретима на Козари.

И дођох...
очистих се и ојачах,
опростих свима,
не заборавих.

*Ој, Младене, ти си мор'о знати
да ће ти се име спомињати!*

(Прочитано на „Поетском часу“ на
Мраковици на
„49. Књижевним сусретима на Козари“
18. септембра 2021.)

Козарачко страдалништво осам деценија касније: Козара то дивно чудо!

Козара је у првом реду дио српске историје

Саговорник, Борис Радаковић, историчар и кустос у Парку природе Козара на Мраковици

Наша новија историјска наука покушава „вратити истину“ такозвану Козарску епопеју из другог свјетског рата, о чему се у последње вријеме, на различите начине, доста тога нагађа и погађа. Међу оним млашим историчарима, који трагају за „стварнићћу и истином“ те епопеје, а по чему је Козара, планина-херој издигнута високо изнад свих наших спознаја, добивши величину у узвику покојног Козарчанина Младена Ољаче, који гласи: Козара то дивно чудо! Дакле, уз тај узвик размишља и пише и наш млађани Радаковић, са којим разговарамо о његовим, накнадним спознајима и закључцима, а поводом његове књиге „Усташка упо-

ришта под Козаром“ која, свакако, открива мноштво новина које ово вријеме може „поднијети“ а да би се остварила потпуна слика о тој козарачкој катаклизми и страдању српског народа у њој јњр, управо, зарад уништења српског живља Козаре и Порткозарја и покренута је велика козарска битка са почетка Другог свјетског рата, коју смо с ове стране „истине“ ми спознали као Козарска епопеја!

Шта су циљ и жеља аутора књиге?

О Козари се писало највише као о непокорној партизанској територији, антифашистичкој борби и донекле о губилишту српског народа. Ипак, у другој

Југославији, многе битне теме за Козару у НДХ просто су прећуткиване или се о њима писало површно и тендециозно. О Козари су највише писали учесници народно-ослободилачке борбе па су та писања често и идеолошки обојена. Замагљене су теме попут утицаја усташке идеологије на хрватске и муслиманске масе под Козаром, геноцид над Србима у којем су масовно учествовале домаће усташе, слаб одзив муслимана и Хрвата у партизанске јединице, тешкоће успостављања власти након рата у муслиманским и хрватским срединама, разлози подјеле устаника на партизане и четнике итд.

Мој циљ био је што детаљније истражити усташка упоришта под Козаром, начин њиховог дјеловања, идентитет тих усташа, разлог плодноности усташке идеологије под Козаром и слична питања. Размишљајући о физиономији књиге, а имајући у виду историјску грађу са којом располажем, одлучио сам да обрадим пет најјачих усташких упоришта под Козаром, изван градских средишта (упоришта у Козарцу, Љубији, Сухачи, Орахови, Ивањској). То никако не значи да су усташка упоришта ван градских средишта под Козаром била малобројна. Скоро свако веће муслиманско и хрватско село под Козаром имало је своје домаће усташке формације. У зависности од величине села, обима прихваћености усташких начела, близине градских средишта, рељефа итд., зависила је и јачина тих усташких упоришта. Зато сам се у текстовима о сваком од поменутих усташких упоришта трудио, у складу са могућностима, да се дотакнем што више мањих

усташких упоришта која су била везана за та већа усташка упоришта. Истраживања о усташким упориштима под Козаром планирам наставити, тако да ће бити простора у будућим радовима да се детаљније обраде још нека усташка упоришта под Козаром и широм Босанске Крајине.

Жеља ми је да сва питања везана за простор Козаре и шире околине, обрађена на стручан начин, нађу своје мјесто у српској историографији Другог свјетског рата. Оно што је по мени још важније, да историја српског отпора и страдања на Козари буде на прилагођен начин предочена широким народним масама, да што више обичних људи сазнаје о својим херојима и мученицима и да се и на тај начин гради култура сјећања и памћења.

Да ли сте као аутор задовољан са постављеним оквирима?

Пошто истраживања не престају, сигурно да ће у будућности бити још историјске грађе која чека у архивима да се истражи, а која може да допуни до сад урађено. Можда чак и да

промјене одређене закључке дате у овом раду. Ипак, прилично сам задовољан до сад урађеним, иако због посла којег обављам у Меморијалном музеју на Мраковици, нисам у могућности да се бавим искључиво научним радом. Такође, за разлику од многих мојих колега, располажем са мање времена и средстава за обиљежење великих и удаљенијих архива, али донекле имам помоћ од колега са којима сарађујем.

Овим радом сам покренуо и неколико питања која захтјевају обимнија истраживања и обимније радове. Нека од тих питања су: подјела устаника на партизане и четнике, идеолошке чистке у партизанским редовима, однос четника према Нијемцима и НДХ, муслиманске милиције итд. Ту су још и истраживања у вези усташких упоришта на простору читаве Босанске Крајине. На основу свега наведеног, јасно је да ће се оквири стално ширити и сваки наредни утапати у себе оног претходног.

Да ли смо дошли до спознаје шта се десило прије 80 година на Козари?

Ако мислимо на историјску науку, нема двојбе да се десио Геноцид над Србина у НДХ на подручју Козаре и читаве територије НДХ. Ипак, многи детаљи па и крупнија питања тек сад се откривају и презентују. Важније питање јесте, да ли смо ми као народ свјесни догађаја из Другог свјетског рата. Мислим да је одговор половичан. Са једне стране постоји свијест о страдању, али прилично површна и видљива најчешће на обиљежавањима стратишта и важнијих датума из историје. Зато се отвара простор за многе шарлатане да се разбацују бројевима страдалих и да се од свих сегмената страдања задрже само на тим бројевима. Разни кругови то користе за своје интересе, али штета остаје само нама као народу. Такође, многи наши сународници су склони да гледају на Козару као неку комунистичку тврђаву, а партизане као партијску војску одговорну за српско страдање. С друге стране, многи југоносталгичари и модерни антифашисти из нашег комшилука, не гледају благона-

клоно на чињеницу да је Козара у првом реду дио српске историје. Заобилазе причу о идентитету усташа под Козаром јер она квари идиличан поглед на пропалу идеју „братства и јединства“. Један од главних извора свих ових проблема и забуна јесу медији. Многи од њих су склони да у трци за сензацијом, дају простор шарлатанима и шовинистима да шире своје конструкције и фалсификације. Због свега тога треба дати простора и времена историчарима да истражују и презентују своје резултате. Одговорност је на свима

нама, да као друштво станемо у крај нестручном приступу овим питањима и уложимо напор ка сагледавању наше прошлости. Не смијемо се одрећи ни једног дијела наше историје, посебно оне антифашистичке, јер се она данас највише фалсификује и отима. Исто тако, не смије бити идеолошког погледа на братоубилачки сукоб између партизана и четника.

Шта би саговорник волио да га питам, а нисам питао?

Много је питања о којима би могли разговарати, али то би

захтјевало читаву књигу, а не један чланак. Ипак, за ову прилику издвојио бих питање страдање дјеце на Козари. Минимум 12 000 дјеце са подручја Козаре је страдало у НДХ. Поређења ради, на Меморијалном зиду на Мраковици, налази се пописан 9.921 партизан са Козаре страдао у току Другог свјетског рата. Дакле, жртве дјеце су знатно веће од војних жртава и то је највећа трагедија Козаре. До данас није саграђен Меморијални зид на којем би била исписана имена и то је један показатељ наше немарности. Ако то није урађено за вријеме комунистичке Југославије, нико нас није спријечавао посљедњих 30 година да саградимо један такав Меморијални зид.

Да ли ће бити другог издања ваше књиге?

У плану је да буде друго допуњено издање књиге, са могућом прилогом у виду одабране историјске грађе коју сам користио у раду. Пошто се ове године навршава 80 година од велике хрватско-њемачке офанзиве на Козару, ми у Меморијалном музеју на Мраковици имамо у плану неколико манифестација поводом тог датума. У сарадњи са Музејом жртава геноцида из Београда, радимо изложбу посвећену офанзиви, а са Републичким центром за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, организоваћемо стручни скуп на Мраковици. У плану је и да са РТРС-ом снимимо документарни филм о офанзиви на Козару. Након свега овога почећу са радом на другом допуњеном издању, а онда видјети са издавачима првог издања да опет заједничким снагама Националног парка „Козара“ (Меморијални музеј на Мраковици је дио парка), Архивом и Удружењем архивских радника Републике Српске и Музејом жртава геноцида из Београда, објавимо то друго допуњено издање.

Зоран М. КОС

Гробнице њемачких војника у Кнешпољу

Једна занимљива истраживачка екипа, коју чине Верољуб Малетић и Борис Радаковић, историчари, правник Раденко Вујасин и аутор овог интервјуа, наш уредник Зоран Кос, која се бави, између осталог, истраживањима из Другог свјетског рата, открила је двије гробнице у Кнешпољу у које су сахрањени ратници из редова њемачких хорди, које су са домаћим издајницима, јуришали на Козару у љето 1942. године. Претпоставља се да се ради о припадницима њемачке борбене групе „Ludvig fon Baden“ и да су из завршних борба из козарске офанзиве из времена 10. јун до 15. јул 1942. године, највјероватније са ратишне линије Стригови- Читлук-Побрђе-Челебинци-Влашковци-Маглајци. О проналаску ће, између осталих, бити упознати првенствено Међународни црвени крст, затим Црвени крст Њемачке, као и друге, мјеродавне организације, како би се све провело по закону и уз знање шире јавности, те лешеве њемачких бораца пренијети кућама и тамо сахрањени.

Поетикон

**ОЈ КОЗАРО ПЈЕСМОМ
ОПКОЉЕНА**

Долазимо у свитања плава,
Козарице, планино крвава.
Осјећамо све те твоје бољке,
све три ране Мајке Кнежопољке.
Све нас прати из прошлости сјена,
ој, Козаро, пјесмом опкољена.

Херојима нек' је вјечна слава
уз вапаје наших молитава.
Никад више да не буде плача,
нека пјесма рафале надјача.
Задоји нас млијеком својих вена,
ој, Козаро, пјесмом опкољена.

Уби душман, ал' душу не узе,
крв не испра киша него сузе.
Па нас теби носи жеља јака
напојена храброшћу предака.
Вриском бола дјечице и жена,
ој, Козаро, пјесмом опкољена.

Нека пјесма из крвца исклија
и оловка мјесто мача сија.
Да се знаде који су нам преци
и кроз пјесму казујемо дјечи
златна слова српских презимена.
ој, Козаро, пјесмом опкољена.

ЈАСЕНОВАЦ

Корача старац
очију сузних,
пољаном што се
црни од врана.
На том је месту
хиљаде деце
збрисано са
земаљског длана.

Били смо мали,
ни десет лета,
не писах о том
никад ни словца.
Вриште у мени
сећања злости
стравичних слика
Јасеновца.

Иако стар сам,
унуке гледам,
неке ме стрепње
у тмину маме,
још увек ноћу
буде ме страшне
очи што зверски
прете из таме.

Пламичак моје
свеће трепери,
жалећи горко
дечији род.
Прасак туге се
по небу расу

да оплакује
небески свод.

Хиљаде звезда,
к'о очи мале,
к'о уплашене
крваве зене.
То свеће бола
на небу пламте,
а са њих сузе
капљу у мене.

ДАМАРИ СВЕТОГ САВЕ

Да се игра дечак преста,
по дрвећу да се вере,
дошло време да одрасте
и свој пут да одабере.

У себи се поздравио
са играма, дечацама,
са мајком и родним домом,
с родбином и сокацима.

Срце беше пуно вере,
душа мека пуна мира,
у молитви док га зову
Света звона Манастира.

Пољанама трња гази
док Хрићанској ходи вери,
на путу га нападаше
пси лајавци, многе звери.

Ал' он све то мирно прође,
спотакла га није мука,
беше тврђи од камена,
а мекши од памука.

Босоноги младић смели
у Светињи тражи место,
оставивши иза себе
царску круну, дворе, престо.

Светогорски Часни Оци
као да у чуду бише
кад божанско лице младо
кандила осветлише.

Дошао сам браћо моја
путем вере драгог Бога,
вођен снагом молитава
и светлошћу срца свога.

Ја сам Растко, син Немањин,
љубим руке, калуђери,
дођох, живот да посветим
тој хрићанској дивној вери.

Дамарима, кроз векове,
Божија нас води слава,
Свето име православно,
син Немањин, Свети Сава.

ДУГ ЈЕ ПУТ ДО ШКОЛЕ

Тешка ми је глава
и још ми се спава,
све се више трудим,
ал' споро се будим.

Дуг је пут до школе,
а ноге ме боле.
Ствари су ми тешке
и још идем пешке.

Бака само гледа,
помози ми, деда!
Увек добар јеси,
торбу ми понеси.

Не дај да ти унук
болује и вене,
а кад си већ крен'о
хајд' уместо мене.

ПЕСНИК ДЕТЕ

Пишу да сам пост'о песник
којег деца много воле,
а, ја стојим као дечак
збуњен испред своје школе.

Тако време брзо прође,
хтедох дечак бити довек,
ал' ме живот смрси, збрзи,
преко ноћи постах човек.

Пишу много да наступам,
на насловној гледам слику,
а, ја стојим к'о уплашен
крај зборнице у ходнику.

Још ми душа школу тражи,
жеља ми к'о вера јака,
ал' ме живот преобрази
у човека из дечака.

Пишу, нову слику света
да песмама стварам својим,
а ја дрхтав и уплашен
у учионици својој стојим.

Чујем шапат, не верујем,
у глави ми мисли триста,
видим Ацу, Ољу, Наду,
цели разред из детињства.

Окрећем се, сузу бришем,
мисли ми у прошлост лете,
па се смешим и прихватам
да сам само песник-дете.

Деца скачу, потпис траже,
гурају се, ал' без злости,
ја их грлим и осећам
све другаре из младости.

Вид Вицко ВУКЕЛИЋ

Козарачко страдалништво осам деценија касније: Козара то дивно чудо!

Интервју са Владимиром Крчковским, пјесником и књижевним преводиоцем

Књижевни сусрети на Козари као меморијал

„ Данас се Козара и козарска епопеја све се више бацају у заборав и крајње је вријеме да се нешто организовано предузима, ако ће се уопште нешто предузимати да се не заборави ко смо и одакле смо...“

Један од организатора првих Књижевних сусрета на Козари је и приједорски културни прегалац, вриједни аматерски рукободилац, Владимир Крчковски, пјесник и књижевни преводилац са руског језика. Гласовит је његов превод романа Леонтија Раковског „Генералисимус Суворов“, а наскоро ће из штампе изаћи и избор преведене поезија Сергеја Јесењина, што је својврстан подухват овог прегалца. Ипак, Крчковски је утемељен у Козару и њену славну епопеју из Другог свјетског рата, што је разлог више разговору с њим, чему је посветио највећи дио свог стваралаштва и општег активитета.

Како је изгледало оснивање и темељење Књижевних сусрета и колико су они, у књижевности, утицали на очување истине о козарској епопеји из 1942. године?

-Од 1964. године до данас концепција Књижевних сусрета на Козари промијењена је више пута. Зависно од тих промјена постоје три различита облика одржавања Сусрета и то у сљедећим временским периодима: од 1964 до 1973. године, од 1974. до 1992. године, од 1992. године до 2001. године, када Сусрети нису одржавани, и од 2001. године до данас.

Први књижевни сусрет на Козари организовали су млади

писци из Приједора 1964. године. Сусрет је одржан од 21. до 28. јула 1964. у шаторском насељу на Мраковици у оквиру прославе 27. јула, Дана устанка народа и народности Босне и Херцеговине, а као мрмотијал величанствениј Козарској епопеји. Назив сусрета је био Скуп младих писаца Босне и Херцеговине « Козара 64». Иницијатор и организатор Сусрета је био Клуб младих писаца «Петар Кочић» Приједор.

Већ први сусрет је имао васпитну и образовну концепцију: разговори о књижевном стваралаштву, дружење са афирмисаним књижевницима, књижевне вечери и наступи на Козари и у поткозарским мјестима, договори о унапређивању рада клубова младих писаца, покретање књижевног часописа за младе и друго. Са младим писцима на првој „Козари“ били су књижевник и народни херој Раде Башић, новинари и културни радници Ацо Нејман, Миленко Радошевић, професор и критичар Миодраг М.Вулин и други. Одржане су књижевне вечери на Мраковици и у мјесној заједници Трнопоље. Вијест да су рођени нови књижевни сусрети објавила су тадашња средства информисана. Захваљујући томе да се добар глас далеко чује наредних година организовање сусрета младих писаца на Козари помогла су предузећа и установе из општине

Приједор и КПЗ БиХ. Књижевни сусрети младих писаца на Козари постали су цијењена и неопходна културна манифестација која је у првобитном облику трајала пуних дест година.

На књижевним сусретима на Козари млади су сазнавали о херојској прошлости народа Козаре, његовом страдању, упознавали и исказивали своју љубав легендарној планини. Свако је писао своју пјесму у част Козаре и проносио славу Козаре у све крајеве одакле је долазио. Млади су сазнавали да је на овој планини изњедрена „Стојанка мајка Кнежопољка“, дивили се козарској епопеји и љепоти планине Козаре. А Козара и народ Козаре прихватили су пјеснике отворена срца.

Данас, некадашњи млади писци, учесници Књижевних сусрета на Козари постали су дједови и баке, неки од њих, на жалост, нису више у животу. Иза многих остала су вриједна књижевна дјела, а има и таквих којима су објављена сабрана дјела, па су ушли у историју књижевности. Талентом и прегалаштвом млади писци генерације 60-тих година оправдали су повјерење крајишких књижевника Раде Башића, Скендера Куленовића, Младена Ољаче, Драгана Колунџије, Милорада Гончина и других који су их с љубављу прихватили, помагали им и храбрили да зароне у свијет књижевности.

А шта је Сусретима затим било?

-Од 1974. године па до 1992. године учесници Књижевних

сусрета на Козари су били књижевници из свих Република и Покрајина Југославије. На сваки Сусрет позивано је и по неколико младих писаца. У организовању Сусрета учествују уз општину Приједор подкозарске општине Бања Лука, Нови Град, Козарска Дубица, Градишка, Лакташи, Србац, Рудници жељезне руде «Љубија», КПЗ БиХ и Удружење књижевника БиХ и Југославије.

Године 1978. установљена је Књижевна награда «Скендер Куленовић» која је додјељивана истакнутим писцима Југославије за књижевни опус и дјело инспирисано народноослободилачком борбом и социјалистичком револуцијом. Прва додјела књижевне награде „Скендер Куленовић“ одржана је у Радничком дому у Љубији 1978. године, а први лауреат био је књижевник Бранко Ћопић. Посљедњи пут награда на овом нивоу је уручена 1991. године књижевници Јари Рибникар. Поред књижевне награде на Књижевним сусретима на Козари додјељивана је и награда «Скендер Куленовић» за резултате у развоју културног живота и аматеризма у поткозарским општинама.

Све манифестације и наступи књижевника били су добро посјећени. Велику популарност стекао је и Велики поетски час на Мраковици. Значајну пажњу овим сусретима посвећивала су средства информисања на свим нивоима. У свим активностима ове манифестације у првом плану била је афирмација и популаризација Козаре и њене историје, одгајање књижевне публике и афирмација књижевног стваралаштва. Све је то у потпуности остваривано и оправдало је уложена средства и напоре у организовању ове манифестације.

Од 1991. године до 2001. године Књижевни сусрети на Козари нису одржавани због ратних дејстава у БиХ, а након

завршетка рата због недостатка финансијских средстава.

Од 2001. године Град Приједор, уз подршку поткозарских градова и општина поново организује Књижевне сусрете на Козари на којима претежно учествују књижевници из Републике Српске и Србије. Промијењена је концепција Сусрета, па се сада награда «Скендер Куленовић» додјељује за књигу године, а награда за животно дјело се сада зове «Књижевни вијенац Козаре» и не додјељује се сваке године. Нови концепт задржао је посјете пјесника школама и изложбу радова насталих на Ликовној колонији «Сретен Стојановић». Младим пјесницима из завичајног круга препуштено је да својим наступима у Галерији у Приједору, која има само 30-так мјеста за публику, сваке године затворе Сусрете. Проблем је што је веома слаб одзив публике и на отварању Сусрета и на књижевној вечери посвећеној добитку награде који се организују у Позоришту Приједор. Сваке године публике је све мање иако се позивају и угледни и познати књижевници.

Упитна је и посјећеност поетског часа на Мраковици на Козари због вируса корона, али и из других, највише материјалних, разлога. Очигледно је да Козара и њена епопеја, осим декларативно, није у првом плану садашњих Књижевних сусрета који носе њено име.

Јесте ли, као стваралац, задовољни како се то очување козарске епопеје остварује посредством умјетности, посебно књижевности?

-Некада је Национални парк „Козара“ Приједор имао посебна издања књига посвећена овој тематици. Пажњу козарској епопеји су посвећивали издавачи, средства информисања, музичке, ликовне, филмске организације и институције и други. Данас је тога све мање, или готово никако није тако. Козара и козарска епопеја све се више бацају у заборав. Крајње је вријеме да се нешто организовано предузима, ако ће се уопште предузимати. Да се не заборави ко смо и одакле смо.

Сл. СТАНИЋ

Из збирке у рукопису „Земља Република Српска”

ЗЕМЉА

Завјет се земљи даје
да нам земља траје
понос у земљи бива
свако своју земљу има.

Епохом је ограничена ствар
свима се даје на дар
да се у земљи живи
са љепотом да се диви.

Мијења се закон земље
сви имамо своје стремње
нека земља више се воли
око ње се свијест бори.

Људе спаја наша земља жива
свако у својој земљи бива
сном рушимо њено постање
да земље буде што мање.

Аплаузом дајемо живот земљи
живећи у својој спремној
све су земље свијета исте
у нашем оку невино чисте.

РЕПУБЛИКА СРПСКА

Ријеч јака кад се чује
Република Српска ту је
одзвања у ушима смјело
јер се види овоземаљско дјело.

Епохе многе су прошле наше
сви се Републике Српске плаше
па јој умањују њену снагу
овдје на државном прагу.

Путањомстварања, у крви
свак жели да је смрви
да умањи значење живота
прошлост да нам буде срамота.

Уздаха дајемо за наше жртве
што су пале за државу мртве
свака жртва се памти жива
сан палих бораца се снива.

Блиста од своје снаге чисте
подижући споменике и бисте
да нараштајима остаје траг неки
погледи у будућност су далеки.

Лакоћом се брани истина живота
овдје живјети је дивота
памти се свако дјело смјело
што остаје у Српској видјело.

Истине од Требиња до Новог Града
Република Српска је наша нада
за њу се Богу молимо
зато што своју земљу волимо.

Кроз молитве и наша хтијења
живе у нама наша убјеђења
живи у нама Српски свијет
миришући као најљепши цвијет.

Аплауз за српску никад доста
овде нам наш сан оста
овдје живимо у слободи радимо
не желећи ниским да се свадимо.

Свјесна је свог живог постојања
из свог створеног трајања
нараштајима даје милину живота
у прошлости безброј дивота.

Радости овдје вечно живе
овој земљи сви се диве
љепоти њеној нема краја
излази и самог раја.

Поздравља пријатеље своје разне
не желећи туђе приче празне

правац има неки свој
неправди свакој виче стој.

Србе цијелог свијета моли
да се Република Српска воли
да се ујединимо у свему
да немамо нику дилему.

Кличући за нове мирне битке
са ријечима што су бритке
борбом за загарантована права
свим пријатељима виче хвала.

Аплаузом за наш труд
нико Републици Српској не мијења
ћуд
поштујемо законе туђе и своје
сви се Републике Српске боје.

Петар ЛИЧИНА

О аутору

Петар Личина рођен је
19.02.1971. године у Доњим
Агићима.

Основну школу завршио је у
Доњим Агићима, Средњу машин-
ску у Приједору.

ЈНА одслужио у Словенији
1990/91.

Учесник је Одбрамбеног рата у
Једанаестој дубичкој бригади.

Рањен је 03. јануара 1992. годи-
не у Јасеновцу и лијечен у Србији.

По опоравку враћа се у родни
крај, гдје и данас живи.

Објавио је до сада седам збирки
поезије, а ово му је осма пјесничка
књига.

И ЗВИЈЕЗДЕ СУ ПЛАКАЛЕ

Пред очима су ми и сада, роде,
они ратни дани;
Козара у биткама, без слободе,
И ласте тужне-велики јади.

Једну љуљашку памтим и сада,
усред шуме, пакленог рата;
љуљале се сестрице двије,
а бомбе падале усред офанзиве!

Једна пала поред љуљашке мале,
гдје су сестре проводиле дане!
Нису стигле да кажу мама, тата,
кад их убише гелери црног рата!

Поред љуљашке два гроба мала,
а Козарчани даље битку воде;
тад је на небу и звијезда заплакала,
кад је пут био дуг, дуг до слободе!

АНА ФРАНК

Теби пјевам, Ана Франк,
мисао ми ко киша точи;
имала си зоре, а онда мрак,
кад склопи те плаве очи.

Расла си у Франкфурту,
Роб била у Амстердаму;
Тринаест година си имала,
Без кривице крива била.

Само зато што си Јеврејка,
на живот ниси имала права;
кад је била лудост вијека,
дјевојчице моја мала!

На тавану си се крила.
гладна усред Амстердама;
свега си жељна била,
оних нацистичких дана.

Маргот, твоја сестра мила,
умрла од глади;
с њом и мајка Едит-
то су били свијета јади.

Трпила си глад, ниси плакала,
У кругу бодљикаве жице;
Из дана у дан, ти си копнила,
гледајући у слободи птице.

Иза тебе остао је само траг,
Твојих реченица твог романа;
Била си маштар и прави маг,
Па ти до неба, до неба хвала!

Василије КАРАН

„Ракита“ Јелени Глишић

Добитник награде „Станко Ракита“ за најбољу књигу из области књижевности за дјецу објављену у 2020. години је **Јелена Глишић**, књижевница из Дервенте са бањалучком адресом, гдје живи и ради. Одлучио је то жири у саставу: Јово Чулић (председник жирија), Берислав Благојевић (члан) и Миладин

Берић (члан). Награда је додијељена за пјесничку збирку **Кад ја лупим шаком о сто** која је изашла под окриљем издавачке куће „Арт сцена“.

„Прецизно водећи радњу својих пјесама, често на духовит начин и по свему блиско младочитаоцу, Јелена Глишић у свој нови стихоплет уноси сад већ знатно пјесничко искуство, које је стицала у књигама *Моја прва дјечија књига* и *Вјетрић нешташко*. Невелика обимом, са нешто преко тридесет пјесама, али са правим бисерчићима поетског ткања, пјесникиња плете свој поетски шал, вјешто нас водећи кроз шаренило идеја и тема које обрађује, нудећи дјецу пријемчиво штиво које ће радо читати. Посебно се издавајају пјесме *Како је бабарога постала бака* која на врло допадљив и

духовит начин пјева о бабароги која постаје обична бака. Истина, није то баш тако лако јер она мора да посјети чак стилисту и фризера, па треба и да научи да се шминка. Уз све то, потребно је и да нађе једног углађеног декана

који ће јој бити десна рука у том преображењу. Да би на крају бака била права бака, пјесникиња јој ставља у руке, а шта друго до торбу медањака...“ Записано је ово, између осталог, у саопштењу Жирија поводом награде.

RINGIŠPIL ŽIVOTA

(Pjesniku PETRU POZNANOVIĆU)

U ringu života
Ringišpil okreće
Raspjevanu tugu
U mrvičke sreće.

Koraci su brali
Promrzle bjeline
Sjeverac i jugo
Slavonske širine.

Nježnu boju polja
Upijale oči...
Ne potraja dugo
Krdo nas zaskoči...

Iz domova, bez nas,
Pijavica raste...
Ko progoni ljude
Ubit će i laste...

Prognane rasprši
Sjeverac i jugo,
Ringišpil života,
Raspjevana tugo!

Stevka Kozić Preradović

In memoriam: Тихомир Левајац, књижевник и професор

ЧОВЈЕК КОЈИ ЈЕ ПРЕТЕКАО СВОГА ТРКАЧКОГА

Тужни, но по свему величанствени скупе,

Дозволите да одмах главну ствар истјерамо на чистац: нисмо се ми овдје скупили на „неку тамо“ комеморацију – не би то Тихо поднио! – ми смо се окупили да путем овога видео записа¹ чујемо шта Леви има да нам поручи, да се пуних срдаца присјетимо, понекога подсјетимо, подијелимо свој дио велике приче која се зове Тихомир Левајац (а у чијем поднаслову може стајати било шта из оног арсенала: Тихо, Леви, Тиле, професор...) и да, напokon, њему лично нешто кажемо. А то ће овдје учинити свако од нас појединачно: ријечју, ћутећи, осмијехом, сузом, уздахом, потврдним климоглавом – сасвим је све једно.

Важно је да му кажемо.

Ако смо то рашчистили, допустите ми да на исправан начин посложим приоритете. Прије него ли кажем нешто испред Удружења књижевника Републике Српске, и у своје лично име, дозволите ми да се – дискретно колико је то могуће у овој ситуацији – обратим уваженој, драгој, ожалошћеној породици Левајац.

Драга Дано, Наташа, Борисе, Тихове унукe и унуци, Свети апостол Павле је наложио: „Тјешите једни друге овим ријечима“ – и ја, извршавајући само наложено, у овом тешком тренутку желим да вас подсјетим како он у посланици Солуњанима онима са којима ви сада дијелите судбину поручује

¹ Тихо је познат по томе да је све своје промоције до детаља осмишљавао и режирао. Ни сопствену комеморацију није препустио случају. Пет година раније (2016) у Канади је са својом кћерком снимео видео запис, неку врсту интимног, породичног интервјуа који је на комеморативном скупу приказан под насловом „Последњи час професора Тихомира Левајца“. Ова је беседа изговорена на комеморацији.

да не буду „ожалошћени као они који немају наде“.

Не каже Свети Апостол да не тугујемо. Тугујте, јер имате и за киме, драги Левајци, али тугујте као они који имају наде.

Тихо је иза себе, у своме богатом књижевном опусу, оставио роман „Осмех“. Сви који су га познавали (а нико боље, више и тананије од вас) није остао равнодушан на његов смијех. Сви памтимо како се смијао од срца и до сита, како се смијући се сав, физички, преображавао у један велики осмијех. У тим тренуцима, имали сте утисак, он није био човјек, него смијех. Непатворена радост. Оваплоћена радост.

Тихо је сад „осмех“.

Тугујте са надом да ће вас једном, горе, дочекати тај ОСМЕХ.

А сада ми, поштовани Левајци, допустите да овом „броду који није лађа“ задам други курс и кажем неколико ријечи као књижевник и у име еснафа којему је Тихо припадао и чију је награду за најбољу књигу понио 2020. године, а мени може бити част (сада

и два пута више него тада) да сам председавао тим жиријем.

„И јесте ли када,
О, јесте ли када,
Осетили како
Храст у вама пада?“ –

питао нас је једном, помало већ заборављени српски пјесник Радован Благојевић. Дошао је, ево, тренутак да му одговоримо. Јесмо ли?

Тихомир, наш Тихо, Левајац је своједобно стао у одбрану једног храста. Организовао је протесте и као транспарент, као папирни штит испред себе истурио причу што ју је написао о томе старом храсту, посљедњем преживјелом од огромне шуме која је некад спајала Бању Луку и Лакташе. Тај је храст „пород овога времена“ зараде зарад грабећи сваки педљић земље у хтијењу да на њој зида зградурине, сабио и заробио у тијесни квадратић у бетону, поткопао му коријење и осудио га на тихо умирање у сасушивању, уд по уд. Живога га сахранио.

Нема случајности; није случајно баш Тихо Левајац стао

у одбрану храста. Он је био један такав храст! Он и тај храст су били у сродству! Не у крвном, него у оном вишега реда – у духовном сродству. Разлика је била у томе да су оне ноге биле у бетону, а Леви је још могао да хода по Бањалуци и вјероватно је осјећај кривице што је он тај који хода био оно што га је гонило да истуру прса у одбрани немоћнога сабрата.

Тихомир Левајац је био један од посљедњих изданака оног старог свијета који је цијенио класичне вриједности и живио (осјећао, мислио и дјелао) по мјерилима и принципима те цивилизације која полако одумире и сахне (суши се) пред вулгарношћу нововременог које се заклиње у „напредак“, а раковим кораком напредује. Стајао је на посљедњој, рекао бих, линији одбране природности, хуманости, људске емпатије, широкогрудости, човјекољубља, умности, интелектуалне ширине, бескрајне инвентивности, образовања са образом, знања и посвећености и тим редом надаље (списак би био подугачак, те га скраћујем).

Не знам да ли је храст у Новој Вароши још увијек међу живима, али од јутра на Светога Саву Српског, Тихо Левајац неопозиво није међу нама. Када је тог јутра кренуо да устане, рекао је: „Дано, ја не могу на ноге.“

Питам се (питам себе – питам вас!) да ли је Бања Лука осјетила како храст у њој пада.

Једно је сигурно: Леви је живио онако како је писао да живи тај храст – „Једном ногом у садашњости, другом у безвремљу.“ А баш као његов ПиСац из романа „Машта, таштина и ништа“ – „познавао је стотину нијанси самоће, а само једну слободу.“

Е то једно, та једна нијанса чинила је Тихомира Левајца изузетним и непоновљивим. Та га је нијанса разликовала од мора других људи. То је била његова гама. И та је нијанса била његова улазница у ред повлаштених.

Јесте ли видјели још једног таквог?

Левога нисте могли да укалупите и сврстате у било коју категорију, нисте могли да му нађете мјесто поред овог или оног, осим на вишој галерији са које нас из засебних ложа проматрају непоновљиви и самосвојни.

А самосвојни људи су само то; самосвојни су САМО СВОЈИ. Доследно, и без остатка. Ставите руку на срце, ви који сте га вољели и с њиме друговали, и признајте себи: ма колико Тихо јесте био некрунисаним краљем дружења и забава (а често, богоми, и крунисани) увијек сте осјећали да вам један његов дио измиче, да до њега не можете допријети.

То се зове terra sacra, ако дух може да истрпи катастарска премјеравања!

И још нешто: самосвојни измичу чак и времену. По њима се једно вријеме препознаје, али они сами никад не припадају, или никад у потпуности не припадају времену у којем живеју. Они су увијек сублимне тачке прошлог и будућности. То је оно Левајчево „једном ногом у садашњости, другом у безвремљу“.

Златно доба „Града на Врбасу“ је имало једног Кочића, једног бана Милосављевића, једног Пелагића, једног Шпиру Боцарића, имало је и свог светитеља, епископа Платона Јовановића; наше ће се вријеме, драги пријатељи, исто тако препознавати по једној плејади изузетних људи у коју је, својеручно, уписано име Тихомира Левајца.

Леви није носио шешир, Леви је носио качкет. Али – мислим да нема ни једног његовог ђака да се заклетује да је то био шешир!

Качкет Тихомира Левајца је био шешир професора Вујића, не само бањолучке Гимназије, него и свих иних школа у којима је предавао, официјелних и оних које то нису биле у „пуном капацитету“.

Његове су књиге само материјализација тог његовог унутрашњег конструкта, тог његовог „унутрашњег човјека“. Те големе посебности. То су све сами уникатни и непоновљиви, руком рађени комади. Сами се-

би довољни, самозадовољни, и као такви сами себе собом оправдавају.

До које је мјере Тихо био, како се то каже, „сав у књижевности“ (до краја, дакле, и цијелим бићем) најбоље ће посвједочити ова цртица коју ми је испричала његова Дана, а која ће вам, сигуран сам, испунити срца и у овом тешком тренутку измамити осмијехе.

Непосредно прије смрти, Тихо је осјетио да му је видно лошије, отишли су у болницу, задржали се неколико сати на разним испитивањима и претрагама (погађате: нашло се горе неколико његових бивших ученика и оних који га знају, па су „узели да броје зрно по зрно“, да се нешто не би пропустило... сигурно је неко од њих и сада у овој сали; ако јесте, нека дигне руку да знамо ко је виновник), након чега је добио налаз који је показао да је његово срце у јако лошем стању.

Када је Дана, касније, погледала тај налаз видјела је Тиховом руком дописано: „Срце моје... мој тркачки коњу“ – изрезак из стихова његовога земљака и пријатеља, омиљеног му Бране Петровића.

О овоме би се могао читав есеј написати, али – ни асоцијација не може не бити књижевна, српска, народна: Ђевојка бржа од коња! Не чини ли се и вама како је Леви овим гестом, чинећи оно што је и иначе чинио (пишући, оловком исписујући само) бар за прса претекао свога, тркачкога?

Кажем Тихо није међу нама „од јутра на Светог Саву Српског“, а хтио сам да кажем од дана када се по календару у Свете Христове прибројао највећи међу Србима, првопрестоник српске земље, архијереј, хранитељ и просвјетитељ, онај – наглашавам – који је испјевао прву пјесму и написао прво прозно дјело српске књижевности. Тиме је и сама смрт свинула кичму, учинила свој наклон, указала част и одала почаст Тихомиру Левајцу.

Напокон, допустите ми и да овај „брод који није лађа“

усмјерим и ка ризичним и плитким водама личног.

Тихо, твој је ПиСац у „Машти, таштини и ништа“ за живота – „када се земаљског одрекао па оностраном окренуо са жељом да отуд увид направи“ хтио „да сазна Да ли они у вечности у Божјем памћењу постоје“. Ти тај увид сада свакако имаш, али нисам потпуно сигуран да ли знаш ово. (Опрости ми, још сам човјек па не могу да видим тако широко.)

Множину сам пута писао о твојим књигама, још више пута о њима говорио. А онда си ме, у августу 2016, на Данин наговор, повео са собом у Пребиловце да на годишњицу страдања Мученика Пребиловачких бесједим о твојој „Причи која лута свиетом“ и Тасовчевој књизи „Очи у очи“.

Све се наднаравно и чудесно поклопило: четврти је пао на четвртак, пети на петак; нешто се десило у тим Пребиловцима, Ти-

хомире... Мој се живот те године преломио.

О томе сам написао роман чији си ти, разумије се, један од главних ликова. До данас га, из ових и оних разлога, нисам објавио. Међу нама, све су то били само блиједи изговори, али – ниси смио да ми даш тако јак разлог да га коначно обнародујем!

На једном мјесту у роману пише: „Неко ће рећи – неприлично због огромне разлике у годинама (мени су четрдесет и четири), али она се очас мости Тиховом пословичном ширином у духу, тако да сам сасвим безазорно могао да чиним ово што ће улиједити; у првим годинама нашег познанства уобичавао сам да га назовем и кроз завјереничку газу промумларим у слушалицу: „Леви, овде Десни...“

Сада, без слушалице, без гаче и икаквих мембрана, желим да ти кажем – ДЕСНИ! Десни, овдје Десни!

Желим да смо обојица ДЕСНИ; онај разбојник са десне стране Христа Распетога што је прекорио онога на лијевој који је умирући хулио на Сина Божијег, рекав му: „Зар се не бојиш Бога... ми смо праведно осуђени, јер примамо што наша дјела заслужују; овај међутим није ништа учинио...“

Десни, чију је чистоту срца Христос наградио обрекавши му: „... још данас ћеш бити са мном у рају.“

Духовит, какав си само био, у биљешкама о писцу у својим си књигама наглашавао: „Тихомир Левајац није рођен „у цвећу ливада“ него у Качулицама...“

Добро де, ниси рођен у цвећу ливада, али „када се трње земље буде одјенуло у цвјетове вјечности“ – како се молимо у Заупокојноме акатисту – нека твоја душа, драги мој Тихо, пребива у томе цвијећу. Амин. (Ријеч на комеморацији)

Мирко ВУКОВИЋ, књижевник

PJESMA LJUBAVI - Prvi dio

Gdje je ljubljena moja
 Pođoh pašnjacima cvjetalih trava
 Prateći glas ljubavi moje
 Glas pastirke okružena cvjetovima,
 Stadom ovaca,
 Mirisom mirođija od lavande,
 Tijelo razasuto smiljem.
 Zadrži mladost moju
 Ljubav koju si iznjedrila.
 Povuci me sebi
 U odaje svoje.
 Na zidu cvijetnjak.
 Miris lavandi se širi,
 Muzika tiha
 Šarl Aznavur šansone pjeva.
 Uvedi me u ljubav,
 Uz čašu vina.
 Vinogradi prostrti po poljani.
 Grozdovi vise
 Niz padine vinove loze
 Nabrekli kao dojke ljepote njene.
 Crno je vino
 I puti njene
 Od vreline sunca
 I beskrajne ljubavi.
 Najslade vino na usnama njenim.
 Pijemsa usnulim snovima.
 Pretvaram ih u stvarnost.
 Plam vatre.
 Jedno sada,
 Jedno trenutak
 Nije vrijeme.

Vrijeme je naše
 Spojiti ga moramo.
 Čekam, odlazim.
 Beskrajno lutam
 Tražim kolibe na poljani
 I stado ovaca.
 Vodi me miris cvjetova,
 Vjetar toploga juga.
 Dok se odmaraš u toploj sobi
 Hodam po šumi maslinjaka
 Po Gori maslinovoj.
 Ulje smilja i lavandi
 Ostavljam tragovima tvojim.
 Potraži me
 U vinogradu,
 U maslinjacima.
 Gdje se skrivaju oči tvoje?
 I cvijet ruža procvjetale.
 Gradićemo kuću od loze vinove,
 Zeleni tepih ljubavi
 Postelja naša od zelene boje satkana,
 Odaja sa zracima sunca.
 Glas orla iznad
 Pokazuje snagu ljubavi.
 Ni cvjetovi poljane,
 Ni miris njeni
 Ne mogu nadjačati beskrajnost našu.
 Vukovi i gromovi
 Prepreke nisu
 Da čujem glas
 U skrovištu daljine.
 Ustani ljubljena moja.

Izađi iz odaja svojih.
 Hodaj kao jelenče
 Poljanama cvjetnim.
 Slušaj nadolazeći
 Krik orlova
 I glas jelena.
 Tu stado srna mirisnu travu pase.
 A iznad šuma oblaci nadiru.
 Kišu donose.
 Natapaju cvjetne poljane,
 Vinograde na poljanama našim.
 Pozovi ljubljena moja.
 Potrčaću u zagrljaj tvoj.
 Sunce je zašlo iza oblaka,
 Uskoro iza brda.
 Noć kada prekrije poljane
 Samo glasom tvojim
 Otkriću put kojim dolaziš.
 Požuri glas da čujem.
 Tamno je.
 Kad mjesec nije iznad nas
 Vukovi hodaju livadama.
 Ni ljepota tijela tvoga
 Ni pogled iz očiju jelenčeta
 Neće biti ograda zaštite.
 Štitiću dragu moju
 I kada ne bude uz mene,
 Kada bude uz ognjiše naše,
 Skrivala se od hladne zime
 I uzavrelog sunca.

Rajko KASAGIĆ

ДРАГО ВРУЋИНИЋ У ПЈЕСМИ, ПРИЧИ, РОМАНУ...

Књижевник Драго Врућинић написао је толико књижевних дјела различитог жанра да би требало много времена и папира да се сагледа квалитет, поруке и поруке свега написаног.

О томе су, појединачно за сваку књигу рекли еминентни познаваоци и стручњаци за књижевност, језик и стил. Сви су добро проучили Врућинићева књижевна дјела у цјелини и појединачно. Међу рецензентима и уредницима су универзитетски професори, познати књижевници, просвјетни савјетници (надзорници), високи функционери у Министарству просвјете Републике Српске и други познаваоци књижевног дјела.

О карактеристикама, језичким дометима и језичким сликама готово да је све речено.

Усуђујем се да овим текстом дам нека своја запажања о Врућинићевим књигама. Постало је уобичајено да се за све писце Грмеча и Подгрмеча каже да су насљедници, сљедбеници Бранка Ћопића.

Врућинић је почео рано писати за школске листове, пригодне драмске текстове за сеоске приредбе, стручне и историјске приказе значајних личности и догађаја.

Његове пјесме и приче могле би наћи своје мјесто у листовима и часописима под називом: трн, јеж, невен, змај...

Осим садржаја, занимљиви су и наслови Драгиних књига: Сунце је у очима, Грмеч је у пламену, Сласт је у осињаку, Дјечији путевци су бодљикави, Ведрина је сива...

И наслов и садржај вежу читаоца за себе од прве до последње странице.

Због богатог приказа догађаја, ликова, људских судбина, разноврсног биљног и животињског свијета у Грмечу и околини требало би штампати Врућинићева сабрана дјела. Уврстити га у већој мјери у читанке и лектуру, у уџбенике познавања природе и друштва. Министарство просвјете би требало младим учитељима и свим просвјетним радницима – депешом пружити прилику да упознају живорт и рад учитеља на селу.

Једнога дана за младе писце говориће се да су слични Драги Врућинићу. Он је Грмеч, Подгрмеч, Сански Мост и Лушци Паланку тако описао да се препознаје свако село, ријека, скровита мјеста за болнице и збјегове. Људе и догађаје прати кроз три рата и више страдања Српског народа од 1912-1995. године.

Осим страдања Врућинић прати живот који се обнавља и буја као Грмеч у прољеће. Школе су пуне ђака, пољивама се оре и сије. Култура и хигијена стиже у свако село. Људи се воле и јавно и тајно. Као и свуда, неки штеде и гра-

де, док други троше, расипају и коцкају се.

Грмеч је у магли, олуји, снијегу, засут проломима облага, пустошен страшним офанзивама...

Али, он је у руменилу, цвјетним стазама, испуњен пјесмом која зацјељује ратне ране и обећава нови живот. МАјстори су много спретни, вични свом занату да воденице међу жито и праве брашно чак и онда када нема воде. Читаоци ово разумију и радују се, живот иде даље...

На крају желим нешто лично да коментаришем о Драгином писању. Учитељ Огњен у «Завалском учитељу је примјер којег би професори педагогије и методике могли да користе на вјежбама и семинарским предавањима».

Професори и ученици учитељске школе из Приједора поносни су на Драгу Врућинића, његов педагошки рад, на књижевни допринос и културу Републике Српске.

Хиљаду дипломираних учитеља наше школе пута 40 година – толики је укупан допринос развоју школства и педагошке праксе у БиХ и Републици Српској.

Миленко ВУЧКОВИЋ

Одлазак песника и пријатеља

НА ПРАГУ СТЕВАН ТОНТИЋА

Као пријатељ и песник, Стеван Тонтић долазио је на Бранково коло често, и био међу најозаренијим и најважнијим гостима у Сремским Карловцима, на Стражилову и у Новом Саду. Доносио је апсолутну веру у поезију и побратимску љубав при сваком сусрету, па и кад је играо шах на нашем јединственом песничком турниру сваког септембра.

Био је осенчен Бранковим крилом још далеке 1971. године када је добио Бранкову награду Матице српске (за есеј „Трагично у поезији Бранка Миљковића“), а онда после много значајних признања и „Печат вароши сремскокарловачке“ 2001. године на 32. Бранковом колу у Карловачкој гимназији, најстаријој у Срба. Затим – „Статуета Бранка Радичевића“ (рад вајара Јована Солдатовића), за укупно песничко дело, у истој чувеној Гимназији, 2017. године на отварању 46. Бранковог кола са Тонтићевом свечаном беседом о Алексију Радичевићу, најславијем карловачком ђаку и најпеванијем песнику српског романтизма, који се од 1835. до 1841. године школовао у чудесним Сремским Карловцима у којима су, поред осталог, рукоположена двадесет два српска патријарха и митополита.

Песник „иронијског дискурса“, Стеван Тонтић, још од својих првих књига („Наука о души и друге веселе песме“,

„Тајна преписка“ и „Наше горе вук“), на ивици хуљења и славе, стварносним сликама дотиче метафизичка стања што их песма по својој природи осваја. Попут Гетеовог Фауста, полунестварног бића што се губи у узалудном метафизичком тражењу, песник се непрестанце уверава у амбивалентна својства човека, тог опасног и несавршеног земног створа.

Завичајно гледано, Стеван Тонтић је изданак оних крајишко-босанских књижевних бардова који су укупном корпусу наше поезије и литературе дали неизбрисив траг: Петар Кочић, Бранко Ћопић, Скендер Куленовић, Драган Колунџија и – Душко Трифуновић. Рођењем под Грмечом, у Грдановцима код Санског Моста, основну школу похађао у родном селу и Лушци Паланци. Завршио два разреда Гимназије у Санском Мосту, а потом се пребацио у трећи Учитељске школе у Приједору.

По завршетку приједорског школовања, враћа се у Грдановце, о чему и сâм записује: „Као учитељ радио сам, испуњавајући жељу својих родитеља, годину дана у нашем селу, уписавши ванредно прву годину на Филозофском факултету у Сарајеву, гдје ћу потом редовно студирати, наћи љубав свог живота и дуготрајно пребивалиште. Није ми се остајало у селу, у кожи сеоског уче – страховао сам да ће ми поста-ти тијесна.“

Студије филозофије са социологијом завршио је на Филозофском факултету у Сарајеву. Етаблирајући се у главним граду Босне и Херцеговине као врхунски млади песник и интелектуалац, један је од оних (Сидран, Ного, Ости, Вешовић...) које препознаје и Душко Трифуновић негујући их као млађу браћу по перу. Вредни Тонтић долази на место уредника сарајевске „Свјетлости“. И све је изгледало сасвим примерено и заслужено у граду на Миљацки, кад – крену рат у „босанском караказану“. Очајан и ошамућен бесмисленошћу грађанског рата у БиХ, Тонтић од немиле до недрага живи у егзилу у Немачкој (1993–2001), највише у Берлину.

О том периоду, он пише: „И рат и егзил су ванредна егзистенцијална стања која обично дуго трају а остављају трајне последице. За сваку осетљиву душу рат је највећи бесмисао. Нарочито грађански рат, у којем се међусобно убијају људи исте крви, истог језика, истих или веома сличних верских уверења и културних навика. Ситуација егзила повољна је утолико што не морате да стрепите за голи живот, али сте изложени многим другим недаћама. Обездомљени сте, обесправљени, бачени у туђ језички простор у којем ћете заувек остати странци.“

И, Тонтић се враћа у Сарајево, али то више није то.

Не бира Београд, већ са супругом Сњежаном 2014. године настањује се у Новом Саду. Поновним одласком из Сарајева и доласком у „српску Атину“ да живи и пише, Тонтић силно ојачава песнички Нови Сад, где је пре њега, крајем 20. века, стигао из Зрењанина (после Београда и Сарајева) и његов громадни крајишки земљак Милан Ненадић. Почетком ратних сукоба деведесетих, у Нови Сад из Сарајева пристиже и Душко Трифуновић. Тако је „српска Атина“ била добила три највећа могућа песничка појачања родом из западне Босне (крајишког дела данашње Републике Српске), чије ће присуство и дело оставити дубок белег у књижевној

историји панонског поднебља и Србије у целини.

Стевана сам упознао с јесени подалеке 1976. године у Новом Саду кад му је била изашла трећа по реду књига песама „Наше горе вук“ у тадашњој издавачкој кући „Радивој Ђирпанов“, где је главни уредник Бошко Ивков. Управо те године био сам напустио студије машинства на Вишој техничкој у Новом Саду (остао ми је само један колоквијум из математике да бих дипломирао и постао погонски машински инжењер за посао који ме је чекао у Ливници и фабрици мотора у Старој Пазови). Одлучио сам да напустим ту уважену струку за коју нисам имао смисла ни талента. И, био сам поло-

жио, са неодговарајућом техничком школом, проширени пријемни испит на Филозофском факултету у Новом Саду, на групи југословенска и општа књижевност. И већ увелико сам писао (певао), читао и објављивао песме у „Летопису Матице српске“, „Књижевној речи“, „Пољима“ и другде.

У шетњи са Стеваном те године, поред зграде Новосадског сајма, дошли смо у разговор и до тога шта пишем и знам ли казати који свој стих напамет, а још нисам био ни објавио прву књигу. Одважио сам се и Стевану напамет рекао песму претенциозног наслова – „Поезија“. Стеван је пажљиво и посвећено слушао: „Ах,/ то је бисти ум,/ језик ослобођен предрасуда,/ отворене реченице мојих главних брига,/ расуло које доводим у ред.// Заправо,/ сад се избављам/ прије времена!“

Насмејао се озарено, онако сестринско-братски, како само он уме, и похвалио песму, нарочито њен крај: „Заправо,/ сад се избављам/ прије времена!“ Мени је то пуно значило и – охрабрило ме, јер у Новом Саду нисам баш наишао на људе у редакцијама, најпре у „Пољима“, који би умели искрено да се обрадују и честитају младом поети, већ су ме, осигуравајући и недаровити, засипали оговарањима и подметањима најниже врсте.

А онда 1987. године објавио сам у „Летопису Матице српске“ есеј „У славу постојања“ о Тонтићевој књизи „Праг“ (Свјетлост, Сарајево, 1986). И уврстио га у књигу огледа, есеја и критика „Прокрстова постеља“ (Стражилово, Нови Сад, 1988). Три године потом, Стеван ће у своју антологију „Модерно српско пјесништво,

СА СТЕВАНОМ У ИЗГНАНСТВУ

До Стевана, у изгнанству
Подмлађујем Јупитера
Да се као јутро смије
Издајека, с чистачима.

Са Стеваном, у изгнанству
Нема Босне ни лешева
Моје срце брже куца
Неуморни сатић-страва.

Њега Лорка опет пита:
Гдје је писац? Пошто глава?

Кога брига?! О, чистачи!
На сред трга родног града
Небо пада, с ОТАН смјера
Смрт изгони без кофера.

Стевка КОЗИЋ ПРERAДОВИЋ
Бањалука, 30. август 1995.

од Костића и Илића до данас“ (1991) уврстити и три моје песме. А ја ћу пред сам рат о тој антологији говорити на Телевизији Нови Сад и у студију заборавити т драгоцену књигу којој никад више нисам ушао у траг.

Пишући о Тонтићевој поезији, уочио сам, у езотеричном смислу – праг је граница између вањског и унутрашњег, световног и светог, он симболише одвојеност и повезаност, могућност сједињења, помирења. Ово друго остварује се ако домаћин дочека госта на прагу и уведе га унутра. Оно друго, пак, остварује се ако дошљака нико не дочека, па овај остаје на прагу. Да би се прешло преко прага нужно је поседовати чистоћу тела и душе. Пред прагом се пада ничице и љуби. И, коначно, праг је граница светлости, средиште света, слика универзума, симбол уочишта, мајке и заштите. У Тонтићевој поезији јављају се ове слике: „праг наше куће

– осовина свемира“, „душа под прагом“ и „(свјетлост) ти заплускује кућни праг музиком бесконачног“.

У песми прекогнитивне моћи – „Праг и пропадање“, дата је слика преласка преко кућног прага: „падање у бунар Велике Животиње“, „пропадање меса кроз рупе васионске“, суочавање са празнином и „старим буда-ластим ништа“. Предочено је растакање фантазмагоричних слика детињства и безазлене завичајне хармоније, пуцање тихог „тока ствари“ на огњишту, рушење конструкције очинског дома и одржање, при том, кућног прага: „рушење свемира на кровне скеле/ сламање крова/ отпадање дува-ра/ погибија црквених звона/ погибија руке која је повлачила уже/ погибија твог гласа/ само је праг на своме месту/ чврсто положен у темеље.../ ту корак мој пјевуши и ту гине“.

Стеван Тонтић је прошао путању песника који пева о

идили завичајног прага, али и о кућном пепелу у крви и ватри ратног пустошења. Пева он и о љубави, о јединој жени, о оцу и мајци, као сваки суштаствени песник, о еросу и танатосу, о свему што чула захвате: „Руке су, ево, полегле по столу,/ – ево те поздрављам, мамице./ Више ти нећу писати.“ Период избеглиштва у Немачкој, донео је Тонтићу „другачију“ поезију, лишену „филозофских лекција“ из мирнодопских „слатких“ тема, поезију која се окренула катарзично-молитвеним резонанцама и зазивима Бога, у спознаји да нема граница људској похари и греху, а у наоко савршеној творевини природе и живота на Земљи.

У овом тренутку, Нови Сад, Војводина и Србија, Босна и Херцеговина (Република Српска), цео регион, и Европа, и цео свет – без патетике говорећи, физички суостали без великог песника. Срећом, кад умре прави песник, подмладе се песме и ојача његов комплетни хабитус у времену и простору. Тонтић је веровао у моћ и мисију поезије, у снагу песника да релативизује и разобручи привидну моћ политике, људског нагона и оружја. И то је показао својим несумњиво значајним делом и судбином. Све што је створио, и песме у слободном и везаном стиху (и препевао с немачког), и потом есеје и прозу, најразличитијих тематско-мотивских колекција, у химнично-гротескној авангардности израза, загрлиће се у великој симбиози духовног и лирског, и створити живи календоскоп са не свакидашњом истином о једном непоновљивом планетарном песнику родом из Босанске крајине.

Ненад ГРУЈИЋИЋ

Поетикон

ПРОЉЕЋНА БАЈКА

Прољеће долетје
на чаробном змају,
донесе радост
нашему крају.

Ливада сва је
цвијећа пуна,
шарена као
реп пауна.

Бехара воће
од сваке врсте,
вјетрић кроз траву
провлачи прсте.

Сунце златно
небом једри,
на лицу му сија
смијешак ведри.

На ливаду баца
погледе миле,
док у даљини
пјевуше виле.

Птичице с њима
пјевају скупа,
у мирису и пјесми
природа се купа.

Кроз зуј пчела
и лептиров лет,
прољеће ведро
поздравља свијет.

МАСЛАЧКОВА СУДБИНА

Некад имадох
дивну фризуру,
и бијих главни
на сваком журу.

Био сам весело
и био сам млад,
и сви на ливади
вољели ме тад.

Некад сам био
принц златокоси,
а сад бијеле косе
моје, вјетар носи.

Некад бијих као
сунчев зрачак,
а сад сам само
усамљен облачак.

Сада сам само
облачић ружан,
уздахну и заплака
маслачак тужан.

У ЖИВОТУ СВЕ СЕ МИЈЕЊА

Од пупољка постане цвијет,
од јајета створи се пиле,
из чауре постане лептир
лепршав попут виле.

Од воде постане лед,
пијесак постане од стијења,
у животу се дешавају чуда,
у животу све се мијења.

НОЋ

Ноћ стиже огрнута
црном пелерином,
окићена звијездама
и сјајном мјесечином.

Стиже са рукама
препуним снова,
у пратњи свитаца,
шишмиша и сова.

Па полете изнад
мора и планина,
земаља и градова,
брда и долина.

Успут на земљу
снове она просу,
и звјезданим прахом
крадом је посу.

Успава све тако
једним покретом,

и у трену завлада
читавим свијетом.

Па затим замахну
својом пелерином,
залепрша косом,
стопа се са тмином.

ЧЕКАЊЕ

Неко чека аутобус,
а неко такси,
јер људима је одувијек
чекање било у пракси.

А студенти и ђаци,
ишчекују распуст љетни,
када он напoкон дође,
сви ће они бити сретни.

А јадне баке
дане и ноћи,
проводе у ишчекивању
кад ће пензија доћи.

Неко чека пријатеље
да се с пута врате,
док неко чека дан
кад отплатит ће све рате.

Јер човјек у животу,
увијек нешто чека,
док он неуморно тече
као нека велика ријека.

Евита БОЈКОВАЦ

Ерски гробови

Из Ртара јавиљају да ми је умро пријатељ Радош. Кад сам га последњи пут видео, жалио се да побољева и, као узгред, рекао скоро ћеш ти мени на опело. Са њим ми никад није било досадно. Знао је да објасни зашто се Сува чесма тако зове, зашто Потајник, Плавичевац, Руја, Ханиште, Манити вир. Памћење га је служило до краја. Напамет је говорио дугачку песму о Јову Курсули, а нарочито су га одушевљавали стихови чибуком се маши и у кремен креше / запалио лулу, облаци се вију / а кобила танка опружила шију. Често је понављао говор мајора Гавриловића браниоцима Београда. Волео је да прича вицеве.

И сад је дошао крај. Отишао је, али ми је остао у срцу. У очима чувам његов топли поглед, а у памћењу занимљиве приче. На гробљу поп чита дугачко опело, кади тамјаном, прелива сандук вином. Пале се свеће, нуди послужење, препеченица за покој душе, мезетлуци, печење, колачи.

Са Милијом Недовићем, ртарском свезналицом, обилазим старе споменике. Село се смањило, а гробље повећало. Поред надгробника из римских времена који су ћерки Тотиви подигли родитељи Прокул и Марцела један пешчани белег наткривен каменом капом, доста испран кишом, али читљив. Згреших Богу, опоганих душу. Овде почива грешник Драгојло Ковачевић. Преминуо 1961. Питам Милију да ми протумачи тај запис. Кад, тад савест дође по своје, рече загонетно и позва ме да после обреда дођем код њега кући, да причамо. Воли да разговара с неким из престонице.

Милијина кућа, полубрвнара. Зидани део окречен бело. Кров

под црвеном ћерамидом. Такве су куће у моме крају. Седимо за дугачким асталом поред огњишта на коме се још пали бадњак. Унуци за Божић долазе из града да царају упаљене бадњаке и врте прасе на ражњу. На тавану висе сланина и пршута и цревца. За брвна, дрвеним носачима, у облику слова Г окренутог наопако фиксирана, масивна и дугачка, храстова полица На њу домаћинова жена Станка поређала тегле укишељених паприка са белим луком, са слатким, жуте дуње, пекмез од шљива. Ту су кеса и у њој мирисни цветови липе, за чај у зимским данима, лимена кутијица с алевом паприком, сланица са сољу, кутија са шећером, а са стране кадионица и тамјан. О брвна окачена карлица, сув струк бисока и кантариона. Поред масиван наћвар. Ниско, уз брвна наслоњена масивна клупа, а на њој буце и тестије напуњене бунарском водом. Инвентар за етнографски музеј.

Милија, добро држећи осамдесетогодишњак, дугог и кошчатог лица и негованих бркова само је благо погледао своју Станку (непотребно) и она је послужила слатко од шљива помешаних са орасима и хладну воду. Скувала кафу. Донела је и полујак црног вина и насецкане пршуте. Пита ме шта има ново у престоници и хоће ли садашња власт учинити нешто за сељаке. А ја сам чекао да он настави где је стао на гробљу. Кад, тад савест дође по своје. Милија је говорио полако, разговетно и занимљиво јасном реченицим: Рођен за живо усмено казивање.

Прича о споменику Драгојлу Ковачевићу је чудна и поучна. Морам да почнем мало издаље.

Ту, испод самог врха Јелице, на малој заравни, поред пута којим сада зује аутобуси и аути, дуго је стајао велики гвоздени крст. Више га нема. Старији, кад су ту да пролазили, скидали би капу и крстили се. Зашто?

На Пантелијевдан 1923. године, (то је 27. јула по новом, односно деветог августа по старом календару) био је, као и сваке године, вашар у Самаилама, већем селу у близини Краљева, а на њему се слегло доста света.

Дошли многи, неки из велике даљине, који су имали што да продају или да нешто купе. Било је ту стоке, свиња, жита, вуне, сукна, каца, буради. Двојица кириција, Златиборца, у сукненим оделима, ишараним уздужним браон пругама, стигли на брдским коњићима, понудили су луч и катран у замену за кукуруз. Нешто заменили, нешто продали и са пуним врећама жита, за дана, кренули, преко Чачка пут Златибора.

Окаснили су. Ноћ их је ухватила у Паковраћу, испод самог врха Јелице. Свртели они у Микину меану да се одморе и окрепе, а у том свратишту, које је помало личило на турски хан (постојала је ту и штала за коње) било је и надничара који су, после наднице у Чачку, пошли кући, жени и деци. Мика је причала да се текасне вечери зачула хуктача. Прекрстила се и казала „даље од мене“.

Из детињства сам запамтио причу своје баке Смиљане (њене приче у време зимских вечери чувам у сећању као велику драгоценост) да је ковикуша или буљина, тако ју је она звала, злогласна ноћњача која предсказује несрећу. Неко ће умрети из куће на којој је она ноћу закукала. Каже она да је уснила како изнад

високог бора, у авлији Раданове куће, надлеће, Боже сачувај, величачка сова. Крила јој већа од кућног крова, уши наперене као у мачке кад осети миша, перје накомстрешено. Избуљене очи углављене напред, а не са стране као у других тица, сукљају неку модру ватру. Неки ук, рапав и злослутан, да те језа подиђе, проби мрклу ноћ. Одједном нестаде бора, нестаде куће. Грану сунце и освану дан. Знала сам да то не слути на добро. После два дана Радан је пао са коња и на месту остао мртав. Нисам веровао у бакину причу, али ми је сова била непријатна и на слици и у зоолошком врту. Ружно ми је било и поређење шта си се избуљио као сова. Није ми била лепа жена која поравни шишке па их држи на челу, јер личи на сову. Та птичурина ми је означавала густу таму, гробни мрак, смрт.

Тако сам се за тренутак вратио 50 година уназад кад је Милија поменуо хуктачу. Он је наставио:

Пошто су се окрепили и попили по ракијицу, кириције, ерцови, су изишли и кренули уз стрме завојице, у правој линији 200 метара, навише и на једној заравни решили да преконаче под ведрим небом. Била је топла августовска ноћ. Угрејала месечина. Сутрадан, изјутра чобани су их нашли мртве. Убијени су неком тупом алатком. Коњићи и вреће са кукурузом били су ту. У једној врећи, уз окруњени кукуруз, био је и новац. Убица га није нашао. Драгојло Ковачевић, сиротиња, грмаљ од човека, надничар у Чачку, био је те ноћи у Микиној меани. Кажу да је попио само две ракијице, задржао се подуго, приметно будак на раме па кренуо у Ковачевиће. Кад је истрага почела, испитивали су га, али сумња је пала на Миљка Коковића из Негришора, човека који је помало био

склон тучама. Узимао је правду у своје руке. Он је и осуђен на 20 година тешке робије. Робијао је све до окупације 1941. године. Драгојло се некако увукао у себе, постао је ћутљив. И даље је надничар у чаршији, а кад је пролазио поред места које је народ назвао ерски гробови, скидао је капу и крстио се три пута и у себи нешто шапутао. У цркву је често ишао, молио се, свеће палио и понешто просјацима удељивао. Његова чељад кажу да је ноћу нејасно бунцао. Почео је да побољева пре шездесете од неке чудне болести за коју ни доктори нису чули нити јој нашли лека. Стискало га је у грудима, губио је ваздух, вртело му се у глави, кости су га болеле. Опака болест га није пуштала иако је долазила Винка врачара да гаси угљевље у бакарном суду, иако му је травар Петрашин доносио неке своје мелеме да маже прса. Болови несносни, он тежак и себи и кућанима, али никако да умре. Моли Бога да се смиљује и узме му душу, али Вишњи неће ни да чује. Године 1961. поп Мићо из Тијањске парохије (чувени поп, испитивао је порекло фамилија из нашег краја) исповедио је остарелог и тешко болесног Драгојла, а овај му је потпуно отворио душу. Казао је свештенику да га гризе савест због учињеног злочина. Убио је кириције на Пантелијевдан 1923. године. То није рекао жандарима кад су га испитивали. Будак којим се послужио још је у подруму. Није га више никад у руке узео. Купио је други. Поп прочита молитву исповедницу и замоли Створитеља да грешнику, који се покајао, опрости грех, а овај сутрадан умре.

Ето, видиш. Савест му није дала мира. Брзо га је узела на испит. А најтеже је кад испитујеш самога себе. Ту нема лажи и преваре. Зато на његовом спомени-

ку пише: опоганих душу. Сам је тражио да му тако напишу.

Пршута је била при крају. Испразнили смо и по другу чашу вина кад је Милија завршио причу о тајни споменика пешчара са ртарског гробља.

Чедо НЕДЕЉКОВИЋ

О аутору

Чедо Недељковић (1932, Негришори, Драгачево), завршио је учитељску школу у Титовом Ужицу 1951, а дипломирао на катедри за југословенску књижевност и српскохрватски језик (тада је то било на Филозофском факултету) у Београду 1958. године. Био је учитељ у Жабрену (Санџак) и Ртарима (Драгачево), професор српскохрватског језика и књижевности у основним школама Каони и Лучанима (Драгачево) и Учитељској школи у Београду. У Београдској заједници образовања био је саветник за средње школе, у Републичком заводу за унапређивање васпитања и образовања помоћник директора, у Заводу за уџбенике и наставна средства уредник. Бавио се новинарством. Био је уредник Београдског школства и часописа Ревизија образовања, сарађивао са Другим програмом Радио Београда (Културни дневник). У листовима и часописима објавио је мноштво чланака и радова, највише са тематиком из образовања. Уредио је зборник Путеви образовања (страна искуства). Написао је романе: Милисављев именик, Исповест Ђорђа из Растовца, Љубав и оно друго, Лапонци, Тежина сенке, Тамо или овамо и Покајање Два романа су му награђена на анонимном конкурсима Фондације Драгојло Дудић.

Пензионер је и живи у Београду. Често долази у Негришоре.

Из необјављених путописа

ГРОФ ДРАКУЛА, У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

И нтернационална Академија “Orient-Occident”, Curtten de Arges, Romania упутила ми је у Бањалуку, Републику Српску, званични позив да будем гост на осмом Фестивалу “НОЋИ ПОЕЗИЈЕ” у периоду 7 – 13 јули, 2004. године. Нисам била изненађена јер су оснивачи те Академије Carolina Ilica и Dumitru M. Ion, иначе пјеснички и брачни пар из Букурешта, наши познаници и добри вишегодишњи пријатељи. Позивали су нас још на Струшким вечерима, 1998. да им дођемо у госте, али због наше поратне збиље, нисмо могли прихватити ни тад ни нешто касније када су нам поруку упутили преко српског пјесника Николе Цинцара Поповског, из Београда. И тада су знали колике су Ранкове дневне - новинарске обавезе на послу и позвали су само мене уз напомену да ће ми друштво правити њихова велика пјесникиња из Србије, Илеана Урсу, заправо, наша дична снаха, Милана Ненадића жена. С Миланом смо се срели давне 1967, у Грахову, када нам се представио као пјесник из околине и одмах је узео учешћа на приредби младих КУД-а “Веселин Маслеша” из Бањалуке и потврдио на старту свој велики пјеснички дар. Касније, као студент, дружио се с Ранком у Сарајеву, гдје су објављивали своје ране књиге. Ту је Милан записао оне бриљантне сонете: “Вијенац за Гаврила” што га је у цијелој Југи узвисило, осим

у чаршији, са Гавриловом стопом, на Миљацки... Без длаке на језику, син просвјетних радника, емотивац, уз то, кршна мушкарчина стасом и гласом, преко ноћи је постао популаран диљем земље и омражен у БХ – а касаби која ће га здушно прогласити пијанцем и одбацити као алкохоличара. Стигао је он убрзо у престоницу, као миљеник, али ће се ини ломови одразити мучно на породични живот све док није упознао лијепу и умну Илеану Урсу на неком пјесничком походу у иностранство. Илеана је, већ заљубљена у њега, понудила му конак у топлој гајби у Зрењанину, и то само пола сата до изласка из аутобуса. Озебао, неиспаван и припит момак (с нејасном сликом коме се враћа у Београд) сишао је на судбоносној станици и убрзо се скрасио у срећном браку гдје ће касније добити кћерку Марију и сина Филипа. У њихов мали топли станчић свраћаће многи слободарски умјетници али и наш пријатељ, избјеглица из Мркоњић Града, Радмило Рашо Радовановић, пјесник... Био је њихов гост све док се наш похарани Мркоњић Град “није вратио кући” у Републику Српску, 4. фебруара 1996 г. и још свјежој масовној гробници невиних жртава; вратио се по вољи бјелосвјетских моћника Вратио се и тужни Рашо са тешким дијабетесом да би за годишњицу повратка у свом граду угостио пјеснике – Ненадиће, из Зрењанина и нас

двоје, из Бањалуке. С нијет је, ситан као со, падао непрекидно два-три дана, путеви су били приметени, опасни. Пјесник и директор “мог” дјечијег позоришта упорно ми говори да у кањон Врбаса не идемо: “Ако кренете, погинућете!”. Узвратила сам да су Ненадићи већ стигли у Бањалуку, па ако нам је свима суђено да страдамо, страдаћемо! И нешто злослуитно испратило нас је у Мркоњић; по страшној вијавици, али дошао је по нас општински ландровер и лагано, кроз високе сметове довезао у разрушен хладни град, и у још хладнији хотел гдје је одржано то историјско књижевно вече, најбизарније, можда, у животу... кроз сузе смо рецитовали патриотске стихове, а не знам да ли смо и спавали те ноћи. Окупили су се око нас виђени људи, дуго смо разговарали с просвјетарима, писцима, предсједником општине, смиреним и врло луцидним Стеваном Стојичићем... Тада сам се, заувјек зближила са Илеаном. Зато ми је било лако прихватити тај позив из Румуније, након неколико година. Али, по повратку из тужног Мркоњића дочекала нас је црна вијест да се у кабини позоришта, тог одсутног дана убио наш млади расвјетљивач сцене, Јасмин Цвјетковић. Имао је мало година живота и златне руке електричара, али и превелики терет због рата и растављених родитеља. Био ми је комшија

у насељу Борик, близак као дијете.

За пут у Румунију претходило је тражење визе у Сарајеву, слање пјесама на превођење Илеани. У чекању визе ствар се искомпликовала; кад је особље амбасаде кренуло на годишњи одмор, сјетили су се да ми телефоном јаве задњег дана да дођем преузети документа, као да ме зову с Башчаршије а не из удаљене Бањалуке. Сјећам се свог очајања што нећу одржати дату ријеч организаторима, а онда се Ранко сјетио да позовемо пријатеља Слободана Наградића, у Сарајеву, и да он изузме моју визу, наравно, ако има у џепу 50 марака да плати трошак и ако је буду дали другом лицу. Та моја драма је трајала још неколико сати а онда се Слобо јавио и рекао: успио сам, једва... И захваљујући њему, кренула сам након двије године поново у Румунију / тада сам гостовала у Базјашу, без визе/ преко Новог Сада, односно Петроварадина, гдје су се Ненадићи полако кућили преселивши се, срећно, из Зрењанина.

Сачекала ме је Илеана у Рељковићевој улици, на станици, недалеко од куће Иза капије нас је чекао Милан, радеван и говорљив, ал и ожалошћен што му нема и другара Ранка па да, уз домаћи 'ладни шприцер, проба и његов специјалитет – рибљи паприкаш из котлића. Наиме, тих дана завршавао се дебитантски "Егзит" у Новом Саду. Дјеца су са тог концерта позвала на дворишни смјештај, у врећама за спавање, неке сличне вршњаке из незане Европе а Милан се побринуо, као страствени риболовац, да их почаст и изврсном клопом. Памтим звонке гласове и смијех Филипових другара и наше чаврљање о свему и сваче-

му, до ситних сати. Претресли смо све НАТО ударе и срушене мостове ту око њих, али и у цијелој Србији, те тромјесечне даноноћне хистерије убијања, без одобрења Уједињених Нација...

Ујутру путујемо у Београд да Илеана збави папире за пут. Наиме, Румунија је постала чланица Европске уније и СР Југославији увела је изненада визни режим. Ни у амбасади још нису тачно знали шта да се ради за сутрашњи улазак у земљу. Амбасадор и Илеана, уз кафу се договоре шта ће она рећи на граници и ми, већ сутрадан, безбрижно улазимо у воз Београд - Букурешт. У возу скоро да и нема путника. Мо-

лим је да ми покаже границу Србије а она, пуна смијеха и ведрине говори да гледам кроз прозор, па ће ми се све само казати... И убрзо, иза бујних засијаних поља кукуруза и сунцокрета наилазе ситне, тршаве стабљике житарица као да су пале са друге планете. - То је Европска унија! Каже ми и да је та, некад одузета земља, сада враћена сељацима који немају довољно пара да је квалитетно обраде. То је случај и са њеном мајком која је већ стара и живи сама па ће све морати да прода. Тада ће Ненадићи приземну кућу подићи на спрат и коначно ће ријешити бриге. У том воз стаде, на граници смо: преглед карата и пасоша. По-

што не знам румунски језик, гледам у цариника који је сувише озбиљан. Кад узме моје папире, нељубазно ме пита: ко сте ви? Нађох се у муци, ни сама не знам ко сам.. Муцам одакле сам и куд идем... Па како из Србије идете а да у ту земљу нисте ни ушли, пасош вам је празан... Ја се лупих дланом по челу: Србија је и моја земља, господине! И моја вјечна љубав коју ми неће нико украсти.. У том се сјетих да су ми на граници из Босне тражили личну карту на преглед. У томе је ствар. Илеана брзо схвати о чему говорим и рече том службенику на румунском да нас без брига пропусти. Ми смо позване на ваш фестивал поезије и Румуни ће имати много штете уколико нас врати кући. Човјек се малкице замисли, обриса зној на лицу, а потом, благо насмијешен, на моје папире стави свој печат. Срећно, пјесникиње!.. ваљда нећу изгубити службу због вас...

У Европској унији провели смо неколико врућих дана и спарних ноћи. Температура је прелазила 40 степени и сваког дана падао је неко мртав на улици. Доктори су се трудили да упозоре становништво да се клима уређаји по становима исправно користе, с пет-шест степани нижом температуром од вањске, јер, у супротном, на улици настаје колапс.

Додатак бр.372 од 6-јула. 2004. листа "SAGETATORUL" донио је на осам страна антологијски избор наше поезије на румунском језику и то је била моја прва радост у Букурешту. Писци стигли из: Израела, Туниса, Турске, Њемачке, Колумбије, Пољске, Р.Македоније, Хрватске, Француске, Марока, Сједињених Америчких Држава, Венецуеле, Албаније, Словачке, Алжира, Норвешке, Р.Бугарске, Р. Српске - БиХ, Шпаније, Мексика, Еквадора, Руске Федерације, СРЈ / Србије и

Црне Горе, Украјине.. говорили су 7.јула у Министарству културе гдје нас је поздравио сам министар.. Цирка 65 учесника било је на том државном коктелу. Наше пјесме / шири избор / објављене су у обимној антологији, чији су селектори Јон и Каролина иначе, наши љубазни и искусни домаћини. Имала сам утисак, први пут, да смо ми, не само учесници, већ и публика тог фестивала. Чудно. Повлачила сам паралелу са нама. Наш "Кочићев збор", за неколико дана, пјеснике слуша на хиљаде зборача из Каћа, Мањаче, Бањалуке... Осим излета у Месопотамију, оном мистичном и страшном Дракулином дворцу, и вили ФЛОРИКА, у високом горју Карпата, попут Змијања, из доба Марије Терезије, овдје ничег није било новог... осим нас... Куртиа де Аргеш- лијепи град је, топао, са православним храмовима, удобним хотелима, побожним људима, бројним туристима...

Уз Илеану Урсу, било ми је у Румунији као код куће. Истина је да сам се помало осјећала утучено што са мном није био Ранко, као што је и њој недостајао Милан. За превод Еманескуа на српски којег је Милан Ненадић дивно препјевао; обадвоје су зато одликовани у Букурешту и постали су врло популарни у цијелој земљи. Неки млади људи долазили су нам из далека да упознају своју и нашу Илеану. Мене је испуњавао само понос што смо скупа, дан-ноћ, у Румунској књизи, на сесијама, коначу... свуд.

У нашем друштву, почев од доручка у хотелу, стално су присуствовали исти пјесници: Здравко Кисов, из Бугарске, Михаел Хабај, из Словачке, Васил Дарвошанов, из Македоније, Невена Витошевић (са тек вјенчаним Александром из Црне Горе, док је заљубљени Теклић не одведе у интимну шетњу... Понекад су ми уступали свој мобилни да се јавим у Бањалуку...)

Отворено су ме симпатисали Матиас из Њемачке и његова Мариана из Румуније /слависта/. Он је био амбасадор у Македонији (зна македонски) па ми је говорио да имам још много тога да кажем и да треба да (на) учим неки страни језик... Осман Бизкурт из Турске /дошао је са дјецом и женом/ врло симпатичан а физички врло сличан Алији Исаковићу из Сарајева којег сам упознала кад ми је дао награду за драму "Реванш" осамдесет и неке године.

Румунија је велика лијепа земља; док смо се возили од мјеста до мјеста у спарном аутобусу, најљековитији су били вицеви које су нам причали бивши капетан брода и један пилот – иначе, бардови поезије, од којих је млађана

Илеана много тога научила. Смијех и сузе, истовремено, никад нећу заборавити као ни Дракулин тајанствени дворцац, пун младих туриста из цијелог свијета. Водич је све нас увјеравао да већина Американаца вјерује да је Дракула још жив у Е. унији. Диве се његовом огромном кревету и дубоком бунару, гдје је, по легенди, убацао све удављене жене... Под тим дојмом написала сам разгледницу за Ранка и пјесничку братију без адресе /Санске избјеглице, са Праћом на челу / и адресовала на кафану "Код Милутина" Бански двор... Причали су ми да је изазвала урнебес и да су ми наздрављали сви празним чашама, док Милутин није прилио литру жесте од себе... Слутим да је баш ту зачета Праћина сјајна књига "Кафански рјечник" у којој свјетли сва филизофија живота и преживљавања.

Рецитал, први, на отвореном, и можда најљепши, био је пред вилом Флора. Ту су са нама и птице пјевале жељно ишчекујући љетни пљусак. Сви награђени су фотогрфисани; унутра смо дуго вечерали и пили старо вино из стврднуте старе хрстовине. Тек унутрашњост виле нас је задивила својим "шпанским" зидовима – испупченим наборима попут бијелог саћа. Рекла сам Илеани: Исти украс имам у викендици, на Козари, захваљујући вриједном молеру из мог Лијевча поља... Ко би рекао да шпански зид може да спаја људе необичном креативношћу обичног појединца?

И на базару са глумцима ала Дракула, на високим штулама, маскираним од пете до тјемена, оживјела сам давно дјетињство прожето страхом, кад су ме старија браћа учила да ходам

на њима. Настале су ту и нове пјесме за дјецу; случај је хтио да у Прњавору, на промоцији књиге Алме Мухић, упознам и једног стварног глумца са тог базара, 2008.г. Он је дошао из Румуније на позив Алминих родитеља које је упознао као избјеглице. Радост сусрета је била обострана и невјероватна, а дјечија књига "Сунчева лектира" дарована је првом иностру у Републици Српској, то јест, у "Малој Европи" – како ми Прњавор зовемо од давнина. Боже, како је лијепо бити прњаворска снаха...

"Ноћи поезије" брзо су прошле. Обогаћили смо своје биљежнице али и душу. На станици смо, 13. јула, кроз прозобли, покривали се Илијанином вуненом туником. Разилазили смо се на све стране свијета, али пјесникиња из Венецуеле, корпулентна Марија Антонета Флорес, однијела је и нешто моје кући. Наиме, у књизи "Жива брава" видјела је име пријатељице: Aurora Marya Saavedra која ми је превела пјесму Летеће зрно. Одмах је отишла да је фотокопира и понесе са собом. Та дивна професорица, жена и пјесникиња, често ми падне на памет и озари ми ово старачко срце срећом што не пролази. У коронској изолацији, већ годину дана, размишљам о чудима разним. Понекад поредим Михаила Еманескуа и Петра Кочића – писце; оба су били генијалци и, без разумијевања средине и савременика, нажалост, завршили су у лудници. Али, дјела им имају умјетничку моћ која траје... А шта је гроф Дракула наспрам њих, жив или мртав, свеједно?

Стевка КОЗИЋ ПРЕРАДОВИЋ

Књиге

ОЗАРЕЊА ДЈЕЧИЈЕГ СВИЈЕТА

(Милорад МишоЂурђевић, Засањала с бојицом у руци,
Српски књижевни клуб „Вихор“, Дервента, 2021)

Писати о дјечи и за дјecu је један од најљепших и најплеменитијих задатака. Јер коријени сваке личности почињу у дјетињству и уколико се дијете тад усмјери на прави пут, оно више, у највећем броју случајева, неће скренути с њега. Писац за дјecu мора бити племенита особа која воли дјечију популацију, која може да се спусти на њихов ниво и да учествује у њиховим играма и несташлукима, њиховим радостима, али и дјечијим туговањима. Писац за дјecu мора бити и врстан психолог, он мора да уђе у танане преливе дјечије душе и осјети у њима шта његов мали јунак преживљава у том тренутку. Писац за дјecu мора бити и социолог да разумије друштвену средину у којој се крећу његове личности а мора бити и филозоф да посматра све доживљаје својих малих јунака са временске дистанце не само прошле него и будуће. И још много тога могли бисмо рећи за писце дјечије књижевности а ми их имамо бројне и врсне и није лако трудити се да се стигне до реалноме оних најпознатијих.

У књизи Засањала с бојицом у руци Милорад МишоЂурђевић (1957) опијева своје унукe: Катарину, Исидору и унука Ђорђа којима је, као његовим потомцима, књига и посвећена. Најстарија Катарина Крстовић, петогодишња дјевојчица, украсила је књигу својим цртежима, те, на неки начин, постала њен коаутор.

И шта све ту има: догодовштине двије мале дјевојчице, двије виле, како их дјед зове, повезане с њиховим лијепим данима: прослава рођендана, у којој пјесник опијева атмосферу у којој се рођендан прославља: Тад се пију

сви сокићи / Сладне торте тад се једу / Слављенику ваља прићи / Са поклоном први дједа // А дарови замотани / У шарене пакетиће / Сваки хоже да порани / Да радује мале птиће (Рођендан у душу стаје) или прослава Каћиног петог рођендана (Њен чуперак њежно плави / пет година данас слави). Лијепа је и пјесмица Засањала с бојицом у руци, по којој је збирка и добила име, у којој Ђурђевић пјева како је његово најмилије унуче уморно заспало: с папиром под главом и бојицом у руци / што их је купио дједа својој унуци (Засањала је с бојицом у руци). Опјевано је и прослављање славе, игре у природи, играње кола, покрети балерина, играње кошарке (Играле су хит кошарке). Ту је љубав према свим тетама уз које здравље свиће (Све су тете са наше планете), љубав кућних љубимаца: малих маца, цуке, зеке (Уз заносну ав ав свима знану грају). Ту су пјесме о делфину, који је био прави мали враголан, желио је да има крила као птица те: Из воде је искакао / Да би небо дотакло (Делфин висок све до неба) Као и код Ршумовића који пјева: Био једном један лав / Какав лав / страхан лав и Ђурђевићев јунак је лав који живи са својом породицом: Лав је једном један био / Уз лавицу своју снисо / Лавиће јој доносио / Извор-воду с њима пио (Лав је један једном био). Ту је и жирафа: Жирафа је замолила / Једно мало лане / Дохвати ми молим те / Банану са гране (Сасвим обична жирафа). Ту је и заљубљени слон: Био једном један слон / Љубави је био склон / волио је он слоницу / Као лептир лептирицу (Био је он без мане слон). У овој књижици опјеван је

и вук: Био једном један вук / Волио је бијели лук (Да је грешка сви се моле), ту су многобројне птице, па и мала сова која је научила сва азбучна слова а знала је и бројати те: И предивне пјесме је писала / Наочале стихом брисала / Да по ноћи стомак јој не кваре / Све храњиве шумске миле ствари (Мала сова зна сва слова). Од домаћих животиња ту је крава Шаренкрава: Била једном једна дивна крава / Крсила је њена дивна глава / Мјесто рога имала је цв'јеће / И корак јој бјеше препун среће (Шаренкрава до сна креће)

Од дјечијих игара посебно треба истаћи оне на снијегу и ту је Сњешко: Био једном један сњешко / сви су њега звали Смјешко / Јер кад год се он смијао / Сву дјecu је тад гријао (Сњешко, Смјешко)

У збирци су опјеване и мама, тата, бака и дјед дјевојчица и малог Ђорђа и свако од њих, на свој начин, доприноси љепоти атмосфере у којој се васпитавају дјеца. По њежним тоновима посебно се истиче пјесма: Пази мајка своје птиће. Пјесник пјева: Брижљив поглед мајке / Као у сред бајке / Своју дјecu гледа / Да их срећи преда..Слична је и пјесмица: Мајка своје чувала уздање: Мајка своје чувала је чедо / Дивну пјесму она му пјевала / И лептир је ту љепоту глед'о / Сва у пјесму кћеркица је стала.

Ђурђевић не заборавља ни просвјетитељску улогу поезије. Дјеца се морају васпитавати у духу традиције У пјесми Ову пјесму сви пјевају наилазимо на ове стихове: А велика ћирилична / Од љепоте Слова дична / Насмијано сунце прате / Дјеци срећу да узврате. (Ову пјесму сви пјевају) Патријархално васпитање присутно је и у овој поезији. У пјесми Моја кућа дјecu воли срећни дјед Ђурђевић истиче како сви чланови

ви његове породице живе заједно:
Моја кућа дјецу воли / Без дјече се
сва разболи / Тад весела она није /
У зидове сва се скрије.

Ђурђевић пјева и о дјечијем
здрављу спомињући воће и поврће
које дјеца воле и које треба јести:
Да ли мрква сочна лубеница / Во-
ле дјецу раздрагана лица пита
пјесник у пјесми Највеће славље
дјечије је здравље.. Дјечи прија и
одлазак на море јер: Својим ће ау-
том у бајке да скреће / Кад засања
Сан свој / у Сну пуном здравља
(Својим ће аутом у бајке да скреће)

Завршна пјесма ове књижице
је: Не воли их њихов деда у којој
се спомињу сви чланови те поро-
дице, дјед, бака, мама, тата и троје
дјечице. Дјед, наравно, своју уну-

чад као Бога обожава и зато им и
посвећује ову збирку.

Збирка Милорада Мише
Ђурђевића Засањала с бојицом
у руци дата је у специфичном
издању у виду умањене књижице
са бројним дјечијим пјесмицама.
Први рецензент ове књиге Стев-
ка Козић Прерадовић испјевала је
пјесмицу о дјевојчици Каћи:

Као грана лист
Каћа држи кист.
Слика брацу, секу
И принцезу неку.

У цвјетању боја
Гласови се мазе,
Каћа црта пјесме!
Нова књига каже.

По ријечима другог рецен-
зента Ранка Прерадовића теме
Ђурђевићеве поезије: протка-
не су и саткане од баснословних
и бајковитих слика које породи-
ци дају значај светиње. Лепота
и јасноћа казивања, уз блискост
дечијем свету, одлике су песама
које чине ову књигу...

Пожелимо да ова књига Мило-
рада Мише Ђурђевића доспије у
руке младих читалаца и да осјете
задовољство њеног читања као и
уживања у веселим илустрацијама
талентоване мале Каће.

Мг Љиљана ЛУКИЋ

Љубав

Љубав? Гитара, Шантић и Емина,
душа насред немира и мира;
мога срца устрептала лира...
Љубав? Гитара, Шантић и Емина

Љубав? Шапат малог пијанина...
Душа насред немира и мира;
мога срца устрептала лира...
Љубав? Шапат малог пијанина...

Љубав? Снага првих виолина!
Душа насред немира и мира;
мога срца устрептала лира...
Љубав? Снага првих виолина!

Љубав? Искра живота једина...
Душа насред немира и мира;
мога срца устрептала лира...
Љубав? Искра живота једина...

Валови

Валови ме ноћас носе теби,
не могу се више опирати...
Не слушај ме јер нисам при себи,
ноћас ћу ти душу своју дати!

Валови ме ноћас носе теби,
али оштре наилазе хриди...
Са мнош сретна никад била не би,
Окрени се, својим путем иди!

Љубав мален' пупољак је цвета
Што се скрива у сновима жене;
изненада, он брзо процвета,
ил' прецвета... Још брже увене!

Валови ме ноћас теби носе –
не да јутро ледено и снежно...
А хтео бих да ти мрсим косе,
као некад да те љубим нежно!

БЕЛОСВЕТСКА БРУКА

Године одлазе, свукуд мука,
Дође исто – невери и вери!
Зла корона – белосветска брука,
Слабе људи, а надиру звери.

Зла корона, белосветска брука,
све нас прекри кобни облак сиви...
од вакцине још ми бриди рука.
Мили Боже... само нек' смо живи!

ЗАЉУБЉЕНО СРЦЕ

Играо сам како она свира;
Она оком а ја за њом скоком!
И успешно догурах до чира,
Ниско падих у лету високом!

Испуњавах радо сваку жељу,
Фантазију, фикс-идеју њену;
Сад ме Сциле и Харибде мељу,
Фино личим на човека – сену...

Тако вам те ствари стоје
Заљубљено срце то је
И сад' куца за обоје...
Хеј, памети, готово је!

Све сам дао, узела ми душу
Зла судбино, црн облаче густе;
Судбина ме ухвати за гушу,
Ухвати ме па неће да пусти!

NO PASARAN

Ја сам свесна да сам само жена
У свету мушком – нисам пала с' не-
ба,
Али нисам тиква без корена,
Имам тол'ко – кол'ко мени треба!

Тера дикла што навикла,
Ал' код мене више неће моћи!
Без корена нисам тиква –
NO PASARAN – НЕЋЕ ПРОЋИ!

Нећу да ту једна спонзоруша
Од љубави узима ми мере!
Нека пође – само нек' покуша,
Зелен бостан има да оберу!

Тера дикла што навикла,
Бесане њој поклањам ноћи;
Теби хитно следи штикла,
NO PASARAN – НЕЋЕ ПРОЋИ!

Владимир СТОЈАНОВИЋ

Књижевна кретања у међуратној Босни и Херцеговини

Вријеме делало за ову средину

Када је ријеч о српској предратној и међуратној књижевности у Босни и Херцеговини, нужно је уочити одређене разлике унутар те књижевности. Иако представљају хомогену цјелину, ове двије покрајине се, чини се, у много чему међусобно разликују. Историјска прошлост, географски положај, материјална добра или шкртости природе (мисли се преваходно на рудна, шумска и ријечна богатства или сиромаштва) знатно су диференцирали менталитет људи ова два подневља. Херцеговци су више Динарци. Сунце, камен и драча су им откидали подланицу по подланицу те земље. Ту је исконска борба човјека са природом. Та стална борба претварала је овог горштака у наративно сужену, али емотивно набијену личност која нема времена за дуге приче и сједељке, али из које у виду афоризама, сентенци и лирских излива избија тај емотивно богати свијет. Поруке су кратке, најчешће дидактичке, па чак када се јављају у лирици. На другој страни се формира босански менталитет, опуштенији, комотнији, с потребом и смислом за нарацију, али без осјећања збијености, без довољно инвенције да изоштри прилично замућену слику живота, но с једном наглашенијом потребом за мирнијим животом, потребом да се из тог живота извуку радост и живовања, које би се потом фаворизовале, хиперболисале. Тај и такав менталитет човјека налази снагу за епске казивање. Муслиманске епске пјесме које су настале на терену Босне често су знатно дуже од херцеговачко-црногорских пјесама, иако су најчешће по литерарним вриједностима, по уочавању битних значајки испод српских епских пјесама. Описи коња и опреме, примјера ради, који су чести у овим пјесмама, развлаче радњу, разводњавају срж пјесме и скрећу радњу у споредни колосијек. И овдје, између осталог, треба тражити узроке ранијег литерарног јављања Мостара од босанскохерцеговачке метрополе Сарајева, мада је и ово била провинција Београда и Загреба. Мостарска „Зора“ држи на окупу херцеговачке литерарне прваке Шантића, Ђоровића, Дучића, те Јована Протића, Милана Ђуковића, Стевана Жакулу и др. Овдје је запажено кратко али значајно присуство „натурализованог“ Силвија Страхимира Крањчевића.

Но, напореда с том активношћу у Мостару, почиње живља активност у Сарајеву. То се нарочито читује послје анексије Босне и Херцеговине 1908. године.

„Босанска вила“ Николе Кашиковића (покрета 1887. године) ових дана доживљава своју ренесансу. На њено чело се стављају два Херцеговца – Владимир Ђоровић и Димитрије Митриновић. Она постаје гласило југословенске стварности, шири идеје југословенства, скупља писце из Босне, и из Херцеговине, и из Србије, и из Далмације... Њене идеје су далеко свјетлије, јасније од некадашње проаустријске „Наде“ која није успјела да окупи већи број писаца са ширег терена и поред чињенице да је једно вријеме уређује Крањчевић, и поред баснословних хонорара који су нуђени сарадницима. Очито је да је међуратно Сарајево, као уосталом и цијела Босна и Херцеговина, настојало да скине са себе етикету провинције коју су му наметали Београд и Загреб. Евидентне су активности ентузијаста око покретања часописа и листова, често скромним сопственим средствима, организовање књижевних вечери, изложби књига, посјета истакнутих личности из других средина, размјене културних искустава итд. Ова настојања су утолико вреднија пажње што је у годинама I свјетског рата и у првим данима међуратног периода ова средина изгубила неколико својих значајних представника, носилаца те активности. Светозар Ђоровић, Ристо Радуловић и Јован Палавестра одведени су у концентрациони логор у Арад, Иво Андрић и Боривоје Јевтић су ухапшени, а тих година нестаје са умјетничке и животне сцене читава плејада истакнутих стваралаца. У вихору I свјетског рата гаси сеједна пламена генерација, која се јавила 1910. године у нараштају „Младе Босне“, нараштају метеорског успона, али и метеорског пада, остављајући за собом један свијетао траг вјечно горуће ватре. Њен идејни вођа Владимир Гађиновић, доказан не само као револуционар него и као књижевни критичар, изузетно опор, али са осјећањем мјере, умријеће у емиграцији. Гаси се живот Милоша Видаковића, суптилног пјесника „Царских сонета“, Драгутина Радуловића, а у рату гине и Јован Варагић. Ристо Радуловић умире у концентрационом логору у Араду, Петар Кочић у душевној болници, а убрзо умире и Светозар Ђоровић. Било је потребно доста времена да се једна мала књижевност послје оволиких губитака опорави и да културни прегаоци почну организованије дјеловати. До тада се читалачка публика морала задовољити ријетким појединачним остварењима Ива Андрића („Ex Ponto“), Боривоја

Јевтића („Заласци“), те Велимира Мандића, Јосипа Милаковића, Иве Јелавића, Јована Палавестре и др. То је, дакле, вријеме Младобосанаца. Овима се прикључују исто тако младобосанци Гачанин Перо Слијепчевић, те Невесињац Драгутин Драго Радовић, једна од најтрагичнијих личности те генерације, луцидног духа и истанчаног поетског и језичког осјећања. Неки од ових писаца ће своје радове писати по тамницама или у изгнанству (Андрић, Јевтић, Слијепчевић и др.).

Вријеме, међутим, ради за ову средину. У Сарајеву се опет почињу окупљати писци око Групе сарајевских књижевника. Осјетио се тренутак да ГСК преузме на се функцију културног лучоноше чију је ватру тако дуго и успјешно носила мостарска „Зора“. Јавља се нераскидива веза између Групе и њеног гласила „Преглед“. Група је, додуше, упорно порицала да је овај часопис њено гласило. Но, „Преглед“ није једини часопис у коме сарађују босанскохерцеговачки књижевници. Навешћемо само неколико часописа и листова који су тих година били окупљачи босанскохерцеговачких писаца. То су: „Књижевни југ“, Шимићеви „Вијавица“ (1917-1919) и „Јуриш“ (1919), листови Ра-Де-Не „Ново дјело“ (1918), „Словенски југ“ (1919), Јевтићеви часописи „Књижевна критика“ и „Књижевни преглед“ (1923), „Забавник“ Хамзе Хума (1923-1924), а потом (1925-1927), „Књижевни преглед“ Мале библиотеке, „Нови књижевни југ“ (1925), „Просвета“, „Напредак“, „Жидовски свијет“ (1918-1927),

„Јеврејски живот“ (1924-1926), „Јеврејски глас“ (1928/1930) итд.

Значајан датум за културни живот Сарајева је 17. фебруар 1928. године. Тог дана у засебној собици кафане Риста Бандуке, човјека који је имао слуха за потребе умјетничких прегалаца, одржава се оснивачки састанак Групе сарајевских књижевника. Потреба за оваквим друштвом указала се знатно раније. Њу је особито наглашавао Боривоје Јевтић, идеолог ове групе, који ће тражити да се поратна босанскохерцеговачка књижевна стварност усмјерава у токове предратне младобосанске националистичке федерације. Поетско усмјерење, међутим, Групи је дао Јован Кршић, који је истовремено и први уредник „Прегледа“. Хроничари Групе се не слажу увијек у томе који су били њени оснивачи и први чланови. Но, поздано се зна да је круза њу прошла и оставила у њој дио себе читава плејада најизраслијих књижевних посленика тога времена: Боривоје Јевтић, Исак Самоковлија, Милан Ђурчић, Радован Тунгуз Перовић-Невесински, Јован Палавестра, Верка Шкурла-Илијић, Јован Кршић, Јакша Кушан, Срђан Ђокић, Момир Вељковић, Михајло Делибашић. Марко Марковић, сликар Роман Петровић, те Милутин Јовановић, Милица и Михаило Мирон, Мирко Максимовић, Вера Обреновић-Делибашић, Тодор Крушевац и Миодраг Стефановић. Оснивачкој сједници су позвани и Душан Ђуровић и Франо Алфировић, али се нису одазвали позиву. Колики је ентузијазам сарадника ГСК види се и из податка да су сви прихватили сарадњу у њеном Алманаху, а да притом за своју сарадњу нису тражили уобичајене хонораре

Све се ово јављало у вријеме великих књижевних превирања и сукоба. Симптоматично је да се година оснивања ГСК (1928) подударе са годином почетка сукоба на књижевној левници. Та година је, по Станку Ласићу,¹ и почетна фодина прве етапе тзв. „социјалне литературе“ (1928-1934). Слиједе етапе: „Нови реализам“ (1935-1941) „социјалистички реализам“ (1945-1948), и најзад четврта етапа тзв. „нових оријентација“ и коначан слом књижевне левнице (1949-1952). То је година настајања алманаха „Књига другова“ Јована Поповића и Новака Симића, која је, додуше, изашла наредне 1929. године (6. јануара) у Кикинди, веома револуционарног дјела које је узбудило духове југословенске књижевности и политике.

У другој етапи, у етапи тзв. „новог реализма“ појавиће се 1935. године прво и највредније остварење Марка Марковића, збирка приповиједака „Крива Дрина“.

Момчило ГОЛИЈАНИН

¹ Станко Ласић, Сукоб на књижевној левници 1928-1952, „Либер“, Издање Института за знаности о књижевности, Загреб; 1970. год.

Кад смо “ископали бунар”...

Откад памтим за себе, воду за залијевање баште и за напајање стоке користили смо из баре која је била ископана на “дну башче”. Бара би често заилила, па је тата сваке двије-три године морао да је чисти. У вреле љетње дане, кад год су свиње (ми дјеца, звали смо их “крмци”) биле пуштене “у башчу”, користиле су прилику да се окупају, а често и да се ваљају по блату у бари. Некад смо и ми дјеца, не питајући родитеље “запливали” у топлој води, заједно са “крмцима”...

Воду за пиће и за кување родитељи су најприје доносили “у бреми” са “врелца”, извора који је био у Адама, удаљен око два километра од куће. Кад је ископан први бунар у селу, у дворишту Живана Николића, сви у околини, па и моји родитељи, могли су са њега да доносе воду. Након неког времена и Цвико Зарић (кога су сви у селу звали „Цвикан“) је у свом дворишту ископао бунар, па су људи из села и из њега могли да користе воду за пиће. Временом су и други, имућнији домаћини у селу почели да “копају бунар”, тако да је проблема са питком водом било све мање. Сјећам се кад су и моји стричеви, најприје Ристо, а затим и Ђорђе и Владислав, “копали бунар”...

У прољеће 1967. године мој тата је скупио и снаге и новца да “ископа бунар”. Знало се у околини ко су били мајстори за копање бунара. Најпознатији “бунарџија” био је Лазар Марковић, из села Брезово Поље, познатији као “Лазарин”. Са њим у “екипи” били су и Љубо Краљевић и Жико Радовановић, из истог села.

Копање бунара није био ни мало лак, нити једноставан посао. Требало је из дубине земље, са различитих слојева, ископавати и у посебним сепетима, дрвеним чекрком, извлачити земљу на површину. “Бунарџије” су наилазиле на различите слојеве земље: од оранице, преко иловаче, пјесковите и шљунковите земље, кречњака и цијелих камених плоча, па све

до слојева кроз које пролазе “жиле” са водом. Ископани дио бунара се морао свакога дана оплести танким пружењем, како би се заштитио од урушавања. Након што се пронађе вода и почисти дно бунара, на дрвено коло које служи као темељ постављале би се опеке од цигле и, мало по мало, скидајући пруже од дна према врху, озидао би се цијели бунар.

Мајстори су на дубини од 27 метара пронашли воду, а након “поткопавања”, бунар је био дубок око 29 метара. Подземна “жила” је и дан данас тако јака да у сваком моменту има око 2 метра воде. Кад су “бунарџије” на површину извукле прве количине воде, сви смо били одушевљени. Мајстор Жико је весело узвикнуо: “Ево је, Радо: Света водица”...

На бунар је постављена дрвена кућица звана “сантрач”, а у њој вратило на које се намотавао конопца са кофом за воду. Са спољне стране “сантрача” постављен је дрвени точак којим би се лакше окретало вратило и кофа спуштала до воде и поново извлачина на површину.

Откад је ископан бунар, живот у нашој породици био је много лакши, поготово за маму и тату. Нису више морали да у бремама доносе воду са врела, нити сви ми да идемо “по воду” на “сеоске” бунаре. Увијек смо имали свјежу и хладну воду, не само ми, него и стока и живина. Више није било потребе ни да се поврће залијева водом из баре...

Човјек се брзо навикне на добро... Тако смо се и ми брзо и лако навикли на лакши и љепши живот “са водом у кући”, како се тада говорило. Међутим, стално извлачење воде из бунара, полако је постајало заморно, нарочито у хладним зимским мјесецима, кад све около “смрзне”, као и љети, кад су велике врелине па се и вода много више користи.

У зиму исте године у нашу кућу “уведена” је и “струја”. Пошто је и “увођење струје” у вријеме опште беспарице и тешког живота на се-

лу био велики подухват, један од “бунарџија”, Жико Радовановић, је честитао мом тати, а „Биркиша“, мајстора који је уводио струју, питао: “Колико би коштало да и ја притиснем за шалтер...”?

Гледајући како већина домаћина у селу купује пумпе за воду, “моториће” и тако олакшава и убрзава извлачење воде из бунара, мој тата је често знао да каже: Лако је њима, они “имају паре”. Ја ћу купит “моторић” о „светом ники“... Пошто је ту причу чуо стриц Митар, татин брат, одлучио је да нам помогне и да сам купи пумпу за воду, која је била позната као “малиш”. Стриц Митар је мом тати рекао: “Ево Радо, сад и ти имаш “моторић”. А новац ћеш ми вратити “кад продаш гуде”... (Стриц се само шалио, јер је знао да ће му мој тата и за то “узвратити љубав”, кад буде имао одрасло прасе које ће му поклонити за Нову годину или за Први мај).

Тата је био срећан што му је пумпа олакшала точење воде за свакидашње потребе, али је био и забринут да због претјеране употребе “моторић не прегори”... Чини ми се да је тада много више штедио воду него док је још ручно извлачио кофом... Није дозвољавао да се претјерано троши вода за залијевање цвијећа и воћки у дворишту. Једном је мојој супрузи Делфи, забринуто рекао: “Уј> моја снао, немој толко трошит воду, прегориће “моторић”, а видиш како је суша, омањиће воде у бунару”...

Након неколико година, откад је моја супруга почела чешће да “лије воду око бунара” и да залијева цвијеће и воћке, наша стара крушка “Жуторепа” која је већ била почела да се суши, нагло се опоравила и поново почела да рађа...

“Ето, видите, да ја нисам долазила овако често и крушка би вам се осушила”, и дан данас се, понекад, нашали моја супруга...

Стеван Р. СТЕВИЋ

Поетикон

ПИТАМ СЕ

Питам се а ко сам ја да се питам!?
Тражим одговоре, покушавам да разумијем
Да расплићем замршене, вјечите дилеме.
Залутале путеве на раскрсници да распознајем
Кад све пише и све су забиљежене.
Да оправдавам, рјешавам, објашњавам
Колико треба, колико свега
Да схватим и престанем да се питам
у тами свијета да тражим одговоре у
људском постојању са корјеном неправде.
Календарске године нечујно, невидљиво пролазе
док пребирам грешке, носе ме пути судбине
једну по једну тајну сусрећем
у миру зрелих година
схватам, да питам се ...
а ко сам ја да се питам?!
Вријеме, свједок свега што бијаше
да све је исто као и прије
без гласа, не говорећи ништа
зна одговоре.

ЗНАТЕ ЛИ

Знате ли?
Да смо тако мали и пролазни
Сићушни и немоћни
Окићени поносом и гордошћу
Унутрини својој безбојни.
Знате ли?
Да смо тако безочни
у ствари
Јадни и невољни.
Са срцбом у себи
Остајемо преболни.

ВИЛИН КОЊИЦ

Вилин коњиц јој на образ стао
зауоставила је корак да не би отишао.
Очарана, захвална што је њу изабрао
за њу трен један, за њега бесконачно
скоро па живот цио, бескрајно.

Заборавила бриге дневне
намјерно
сад ће само љупко да се осмјехне.
Као да вилин коњиц видио је мисли тужне
што у око јој сјеле,
да јој треба да предахне.

Осјетила везу са лијепим у животу
са бајним вилиним коњицом
што на образ јој стао
приљубио се лицем.

Застаде она и стаде све
туга осјети да ту вишак је.
Полако леже у цвијеће у зеленој трави
и отклони јој вилин коњиц бриге у глави.

Одлутала је у мислима далеко
нека јуче остане тамо гдје му је и мјесто
у прошлости замагљеној.

Тако мало јој треба
Мало, само мало
њезни мали вилин коњиц
потребну снагу за сутра јој дао.

КОД ФОНТАНЕ ЧЕТИРИ ЛАВА

Чекат ћу те код фонтане Четири лава
У једном заустављеном трену
Између времена које тече
Између дубине мора и ширине космоса
Између свега што се креће.
Доћи ћеш са лиром својом
И са цвјетним вјенцем у расплетеној коси
Са љубичицама у очима
И бијелом хаљином у свјежој роси.
Тебе Сапфе која пишеш стихове безвремене
Чекат ћу те да ми причаш како си писала своје пјесме.
Можда у временским кочијама
Донесеш и перо којим пишеш и
Да ти кажем Сапфе,
поред фонтане Четири лава
Да је Грчка мала и оно вријеме
за твоје ријечи златом извезене.
Зато данас пишем док чекам те Сапфе
У стихове пјесника и данас стижеш
Док свјетлост у вријеме урезује твоје стихове.
Чекам те у Сремским Карловцима,
код фонтане Четири лава
Док свијет у дубоком санку мирно спава.
Чекам те Сапфе!

Сузана ЉЕПАВА

О аутору

Сузана Љепава,
дипломирани
економиста у
привреди туризма и
лиценцирани тури-
стички водич, рођена
у Требињу. Објавила
је двије самосталне
збирке поезије с на-
словима „Суза жене“
(2020.) и „Шошана -
пјесме“ (2021).

Пјесме су јој
објављиване у
међународним
заједничким збиркама. Њена поезија се може
прочитати на порталу за културу, књижевност
и друштвене теме под називом „Авлија“ из Црне
Горе, у часопису “Срп” из Републике Српске као
и у часопису „Крило“ из Крагујевца у Србији, Глас
Требиња...

Удата је и мајка два сина Петра и Николе. Живи
и ради у Требињу.

Етика, бизнис и руковођење (2)

Руковођење-сложен процес

Руковођење је ријеч којом се означава сложен процес који укључује контролисање радних група, сектора и на крају цијеле организације. А мотиви за руковођење су различити: доминантност, ауторитарност, који су често присутни у нашој средини. Спољашњи стимуланси су високе плате и материјалне привилегије. То је уједно и изазов. Али по њујоршком недјељнику Бусинес Веек да би један менаџер био успјешан руководилац мора бити изузетно комуникативан, отворен за сарадњу, похвале и критике и спреман за успјех и неуспјех својих сарадника. Приступи руковођењу дају одговорна питања зашто су неки руководиоци успјешни а зашто неки нису. Разликују се три приступа руковођењу: приступ са становишта личности, бихевиорални приступ и ситуациони приступ. Приступ са становишта личности се односи на изучавање специфичних особина личностивође.

Бихевиорални приступ полази од тога да вођу не чине његове личне особине, већ одређени облици понашања. Трећи приступ настоји да изнађе одређене комбинације понашања вођеи типова ситуација који би могли резултовати у успјешном вођењу. Приступ са становишта личних особина је становиште које се односи на особине које посједује успјешан руководилац, а које не посједује неуспјешан руководилац. Спискове особина успјешних руководиоца су састављали различити аутори. То су: висока интелигенција али не и превисока, адаптивност, агресивност, интровертност,

енергичност, пријатна спољашњост, високо образовање, популарност, адекватно образовање, специјалистичко образовање.

Стилови руковођења су:

- аутократско
- демократско и
- либерално.

Аутократско руковођење је руковођење затвореног типа, постоји комуникација али само на релацији руководиоца-службеници али не и службеници-руководилац, што може врло лоше да се одрази на самоорганизацију групе, да изазове распад радногколектива. Аутократија не дозвољава слободно исказивање мишљења, а то је и више него потребно. Неопходна су врло брза и рационална рјешења. Да би се то постигло руководилац мора да слободно исказује идеје.

Демократско руковођење је руковођење када руководилац не доноси одлуке сам, већ се труди да максимално укључи све запослене. То је веома битно, а посебно на факултетима, универзитетима, дакле у академској заједници. Демократски руководилац настоји да смањи све сукобе и затегнутости и покушава да реализује прихватљиве идеје својих подређених.

Либерално руковођење је/или одлучивање путем индивидуалних слобода. Овакву врсту руковођења карактерише висок степен слободе у одлучивању свих чланова.

Честе разлике између аутократског и демократског

руковођења су те што ово прво само у почетку даје добре резултате, све док не дође до унутрашњих сукоба, немотивисаности запослених и њихове равнодушности према успјесима и неуспјесима радне организације. Док, код демократског руковођења у почетку сумањ и резултати него код првог начина, али за кратки период сви чланови организације налазе компромис, уз то су мотиви са низа рад. Али новија истраживања показују да су сва три типа примјењива у различитим ситуацијама, што значи да идеалан руководилац умије да се подједнако служи са сва три типа. Такође постој и други проблем, а то је тип групе. Уколико групу чине високо образовани и стручни чланови најпримјеренији је либерални тип. За групе у којима влада недисциплина и недовољан ниво образовања чланова најподеснији је аутократски тип. Утврђено је да демократски стил руковођења производи највећи морал у групи, највеће пријатељство и сарадњу.

Појаву руковођења као људске дјелатности условила је подјела рада на руководећу и извршну дјелатност. Када се на истом послу нађе двоје или више људи, јавља се потреба да један од њих има улогу руководиоца, а остали улогу извршиоца. Према томе, постојање извршиоца подразумева постојање руководиоца, а руковођењем се обезбјеђује усклађеност рада између извршиоца и руководиоца, односно између људи и група у оквиру неке организације. Због сложености руковођења, односно

немогућности појединаца да руководи великим и сложеним организационим цјелинама, на појединим, вишим нивоима организацијске структуре умјесто руководиоца појединаца, појављују се руководећи органи – тијела: и сама руководећа тијела утврђују своју унутрашњу структуру засновану такође на подјели рада. Према томе, руковођење остварују руководиоци и руководни органи на свим организационим нивоима и у свим областима рада (привреда, управа, здравство, просвјета, полиција...). Они руковођењем покрећу и усмјеравају елементе организације и организују као цјелину ка остварењу постављених циљева, из чега проистиче да је руковођење истовремено и управљачка дјелатност сваке организације. Руководиоци, односно руководећа радна мјеста најчешће се срећу под називом предсједник, министар, директор, начелник, управник, командант, командир, шеф смјене, вођа сектора, пословођа, вођа патроле и слично; а руководећи органи: предсједништво, управни одбор, дирекција, команда, штаб, комитет, савез или колегијум, с тим што штаб, савјет и колегијум углавном имају савјетодавни карактер са елементима руководећих органа. Наравно, и сваки руководећи орган има свог руководиоца, који је истовремено руководиоца потчињених јединицама. Према томе, руководиоци и руководећи органи руководе организацијама, при чему је основни садржај њиховог рада (руковођења) одлучивање, планирање, организовање, наређивања (командовање), координација, контрола и информисање. Не замисливе су добре организације без тих садржаја руковођења, а руковођење је неизоставна дјелатност у свакој сфери

људског живота и рада односно у свакој организацији. Важно је запазити да право на одлучивање и наређивање увијек припада руководиоцима а не руководећем органу.

Руковођење у организацији може се посматрати као рад руководиоца и руководећих органа у организацији, односно као руководећа дјелатност организације којом се њени елементи покрећу и усмјеравају ка остварењу циљева због којих организација постоји. Као и сваки други људски рад и руковођење може бити успјешно и неуспјешно. Сваки појединац који је распоређен на руководеће мјесто у некој организацији постаје руководиоца. То свакако не значи да ће он успешно руководити, јер се успјешност руковођења мјери првенствено успјешношћу организације у остварењу постављених циљева. Ако се има у виду чињеница да нема успјешне организације без доброг руковођења и да нема доброг руковођења без доброг руководиоца, при томе је значајно истаћи да неуспјешност организације у остварењу постављених циљева подразумјева одговорност руководиоца.

Распоређивањем на руководеће радно мјесто руководиоца у складу са законом,

организационим прописима и статусом свог радног мјеста, стиче одређена права, преузима обавезе али и одговорност за њихово спровођење. Тако сваки руководиоца у оквиру својих дужности и надлежности има права да доноси одлуке. Он је дужан да одлуке доноси чак и кад су оне непријатне, али истовремено је одговоран за исход и посљедице сваке своје одлуке. На основу права која има, руководиоца стиче статусни ауторитет. Према томе, руководиоци могу бити добри и лоши, способни и неспособни, одговорни и неодговорни, а односи руководиоца и подређених често су предмет различитих расправа, полемика, научних истраживања, па чак и умјетничких дјела. Обрасци и стилови понашања између руководиоца и подређених требају бити утемељени на људским, моралним димензијама међусобног уважавања и поштовања...

*Проф. др Душко ВЕЈНОВИЋ, ред. проф.
Универзитета у Бањој Луци
Проф. др Владимир СТОЈАНОВИЋ,
ред. проф. Универзитета модерних
знаности ЦКМ у Мостару*

Књиге

Поезија пригушене сете

(Андреја Врањеш: Месец јужно од ноћи, Књижевна заједница „Васо Пелагић“, Бања Лука)

И даље је актуелна мисао Светозара Марковића који каже да су прави песници оне личности које дубље и силније осећају све патње и које су кадре да их обликују у уметничкој форми. Андреја Врањеш је дубоко доживео људске патње и песнички их обликовао сугестивно и оригинално. Његове песме су мисаоно, доживљајно и језички израз префињеног талента и однегованог укуса. Тематско-мотивски ова збирка песама је врло разноврсна, али устаљена класификација лирике овде је тешко применљива понајвише зато што у њој нема, или их има врло мало, песама које су преовлађујуће описне, љубавне, социјалне, родољубиве, сатиричне. Прецизније речено, тих елемената има, али су они дати у спречи са другим мотивима па је те песме тешко средити по традиционалној класификацији. Та чињеница не умањује тематско мотивско богатство ове збирке у којој је дат цео мукотрпни људски живот, у којој има и камена, и светлости, таме, времена, завичајности, човекољубивости, жене, туге, а све то прожето пригушеном емоционалношћу и сетном мисаоношћу. Зато је ове песме најприкладније анализирати полазећи од мотива који у њима претежу.

Поезију највише одређује песничко схватање уметности, а Врањеш суптилно посматра њену суштину и песнички је исказује кроз појаве у којима се она испољава. Он каже да је уметнику-уметник ако може да угледа радост ватре, да се заљуби у невидљиво, у еху чује пружену руку, између мржњи слуша јецај и осећа патњу народа и плач деце, ако је дарован

истином и позван од сунца (према песми „Како стихови песнике препознају). Дакле, уметник мора бити уман, душеван и богато талентован, позван од сунца да би схватио да је уметност „отисак загонетне светлости“. Он осећа да се сусрећу две истине – „једна разум – љубав преко пута“. Да ли су се само среле или сукобиле или на тој ваги некад претегне једна, а некад друга на читаоцу је да пресуди, јер песма је оно што читалац о њој мисли. У сваком случају, на тасовима времена мери се лепота, авреме ће показати колико смо у праву ми који мислимо да из Врањешових стихова просијава нека ненаметљива лепота.

А где би песник без лепоте? За њега и ружно може бити лепо ако је уметнички добро обликовано. Игоов звонар Квазимодо је ружан, али је прича о њему уметнички врло лепа. Достојевски каже да је лепота мистериозна, али и ужасна јер се ту боре божанско и ђавоље, а поприште борбе је људско срце. Врањеш се бави људским схватањем лепоте и поставља питање које најчешће мучи људе у поодмаклим годинама „зашто лепота престаје, што се не може враћати“. Очигледан је миткетовски „жал за младост“. Лепота није лепота ако се не уреже у доживљај, ако се не открива у сећањима. Може се сачувати и кроз обојени лептиров лет. Треба је ухватити у тренутку кад сунце разлије пурпур на ивици неба јер лепота не чека. Дакле, лепота ће заживети у нама ако за њу имамо срце и разум, ако осећамо да је око нас.

Љубав је најкомплекснија психичка појава, много пута дефинисана и то различито. Та-

цит каже: „Воли и ради оно што волиш. Ако ћутиш, ћутаћеш с љубављу, ако вичеш, викаћеш с љубављу, ако исправљаш, исправљаћеш са љубављу, ако опрашташ, опраштаћеш са љубављу.“ Фром каже да је љубав једино задовољавајуће решење за проблем егзистенције. Ако се боље поразмисли, Тацитова представа може се свести на Фромову дефиницију, јер и ћутање и праштање спадају у егзистенцију. Љубав је код Врањеша дата у великом луку од сађења изазова у „башти тела“ до стиха из Вердијевог Риголета „жене су варљиве“. Песник каже да је љубав проживео између намештених осмеха. Његове песме о љубавинису вулканска експлозија крви него емоција обојена сумњом, а човек који сумња мора и да пати.

Ретки су песници које је мотив светлости толико опчинио као Врањеша. Налазимо га више него у 17 песама што је можда последица завичајног искуства из младости када је у очима понео светлост са планинских висова. Светлост се код њега појављује као трак, њоме зрачи Динара, Уна је украдена од светла висине, сунца да није птице би биле збуњене, човек се у светлости купа, има ли у Паризу ишта да светлост није, треба бити светлост рањеној птици, Клара је са сунцем занела, светлост родила. Дакле, светлошћу зраче планине, очи, реке, њоме се купамо, сунце нам је отац и живот.

Иако је Врањешова збирка богата мотивима, у њој нема правих описних песама, нема сунца које се пресијава у капима росе, свиленог неба, бисерних потока. Нема тога ни у песми Пејзаж и као доживљајног посредника него су природни предмети повод за емоцију и мисао. Тако „пејзажи пролазе мутни мислима, са њима

Ђедова кућа камена. Туга судбину оплела од сивог времена пепела“. У песмама Динара и Цер преовлађује сједињавање са објектима из природе, емотивно присећање. Динари „радовао се, у њу клео, волео је и понео... ја без ње нисам цео“. Цер који се „с небом спајастрашног боја круна, мртве душе спаја у корену стаса“, му је подстицај да исказе топло родољубље прелепом завршном строфом:

Миран лепотом изнад завијутка реке

Прича причу, откопчава тајну

Јошједне крваве бајке као светлост сјајну.

Лепа песма у којој није описан Цер. Срем је будан лепотом, а Сплит „није град, он је део неба“.

Куд год да кренеш и где год да стигнеш, увек те, као сенка, до краја живота, прате детињство и завичај. Неко га се сећа радосно, а неко је тужан што му завичај није онакав какав је негда био. У Врењешовој души завичај звучи сетно зато што је из њега отишао и што се гаси па се он пита „како отићи тамо где живот ћути, никог драгог да исповеда немир“. Болно одзвањају стихови „кад бих могао вратитнебо родно, вратио бих са њим камене тишине“. То окретање уназад, враћање каменим тишинама карактеристично је за Врањеша. Камен му је путоказ у гужви мржњи. Под утицајем завичајног Гламоча, смештеног између камених брда, он се клања камену који му је мисао, дан, бол, рана и који је остао у њему кад је из њега истеран па му се душом враћа, песме су му камене, камен му је јастук. Мрамор је, за разлику од човека, ослобођен пролазности, не признаје време па се на њему, као надгробном белегу, исписује људско искуство. Ту, у каменим амбијентзавичаја, песник смешта и своје претке. „Живот је светао ако се носи као што су га носили преци боси, што душу очима поклонише.“ Иако је време трошило бол, он се, с тугом, сећа оца који је „из пепела враћао надање“. Човек је срећан и, кад се на заласку живота, сртене са мајком. Веза између

деде и унука је топла, јер „срели су се венама, радошћу волели“.

„Шта је човек, а мора бити човек“ пита се Његош и питају се сви прави етичари, међу њима и уметници јер уметност је и етика. „Може ли човек да од туробне стварности побегне у себе, да се огради замишљеним Кинеским зидом. Песник каже да може кад је протеран из радости до краја живота, кад је у њему тешко срести доброг човека, а нема ни Диогена дага, по белини дана, тражи при светлости свеће. Песник пати због суноврата у коме је свет, жао му је људи сиромашних успомена, успаваних умова, устајалих вода, слепих улица, птица што ниско лете, људи што се и себе боје. Песник би да побегне из немоћи, из живота као равнотеже лажи, да негде далеко пронађе светлост тамо где свитања славе Ганг и Брамапутра. Песника оптерећује и пролазност јер „навале године што грде као бодљикаве жице и ударају шамар лепоти. Живот пролази у тамимржњи, људи ненајављено одлазе и губе се у магли заборавља. Половно је време, отишли су стари донжуани, тешко је „и пијанца под освитом срести“.

Андреја Веањеш је песник сенте, резигнације, носталгије, а све то исказано је стишано с болом у срцу, али без гласног јаука. У његову елегичну збирку је стала је цела васиона, од Гламоча до Брамапутре, од Уне до звезда, а он је у тим координатама тражио себе, тражио је месечину, али су на његовом конту остали болови и туга. Он се пита шта за људе може рећи „без јаука и без плача. У Шуми неба „очи крију дубоку таму“. Његов осмех је тврд и „кад би га натерали да се муке одрекне, заплако би временом“. Ето, постоје људи који су навикли да живе са муком јер је живот учинио да и ненормално постане нормално. Песник мисли и обавезује читаоца да се замисли. Његова поезија је чиста рефлексивна.

У уметности је, свакако, важно шта уметник каже, али је још важније како каже, јер на овоме

свету нема много нових и непознатих истина. Љубав је вечита тема, увек је актуелна, али читалац не жели да чита „исто то само мало друкчије“, а оригиналност се испољава, пре свега, у језику, у обради. Језик у поезији Андреја Врањеша је сажет, збијен, са мало речи пуно каже. Упесми Сликар и песник у три стиха „на тасовима времена

мере лепоту.

Весници времена“

рекао је суштину – да се и сликар и песник баве лепотом и да иду испред времена. Ово подсећа на сажетост песама Алека Вукадиновића. Због језгровитости, он покатак изоставља помоћни глагол јесам-је – „даровит истином“, „богат трајањем“. У његовом језику нема вештачког кинђурења, јер његова поетска лексика је блиска свакодневном говору. Он је близак земљи, не иде у метафизичке висине и зато је природан. Од стилских средстава најчешће користи епитете, персонификације, поређења, метафоре и симболе. „Године су као бодљикава жица“ (поређење), „ноћ умире на обали јутра“ (персонификација и контраст), „равница отвара двери“ (персонификација), „камена тишина“ (метафора), „из ока му песма да означи мржњу“ (контраст) Код њега је камен, пре свега, симбол постојаности. Песме су му углавном кратке, писане слободним стихом, али је у њима најчешће сачуван ритам и мелодија. Има понеку песму саздану у строжем метру (Месец јужно од ноћи) и те песме најлепше звуче, дуго остају у уху. Можда ја сувише конзервативно схватам поезију па ми се зато чини да би талентовани Врањеш, уз већу поетску дисциплину (зашто не би покушао да пише сонете), лествицу, која је и овако врло висока, још подигао.

Укратко, у овој збирци има веома вредних песама које значајно обогаћују српску поезију.

Ч. НЕДЕЉКОВИЋ

ЧУДАК

Радован га је знао тек из виђења, био је комшија и био је знатно старији По занимању физички радник на грађевинским пословима, снисходљив какви су људи који се кад устану клањају на све четри стране, они што су са сваким добри, сви су им сјајни. Услужан за десет динара што је имало ситнију вредност, он би за те паре донео чак кромпира са пијаци. Звали су га Гоша, хипокористик од имена Гојко. Радован ученик нижих разреда Основне школе могао је за десет динара у та времена купити пет кифли код пекара Тале да их онако набацане вруће носи као камење у стомаку. Гоша се ружно прославио по радној претераности, рушио је границе издржљивости. Без кичме, раг ekselans љигавац, какав је био сваког дана пребацивао је норму приморавајући остале раднике да му се придруже пратећи га на истом задатку. У властитој фикцији замишљао је себе херојем мира у земљи која је хтела преварити планету као наводни једини постојећи елдорадо, лагала је свакога па и себе. Настала у старту на лажима које ће се кад дође време суза показати заблудом епохе. У девијацијама људскости а било их је на претек у грађанском рату, распала се држава лажних

надања за тили час, као да је једва чекала, други пут са истим именом, било је дупло клизање на истој кори банане, какав куриозитет, трајала је деценијама, нагнута конструкција у коју се толико заклињало. Провизориум. Истински желео је само један народ, за друге је била прђија, прелазно решење, није просто постојала потреба да опстане. Таква земља је развијала култ радника, као светлости у историјском мраку, да би се касније стигло до стварања „научно теоријске мисли“, популарно назване „СОЦИЈАЛИЗАМ И РАДНИЧКО САМОУПРАВЉАЊЕ“, што ће постати комунистичким новим манифестом, табуом заједно уз име и дело највећег сина наших народа и народчића као и несврстану политику. Многи студенти су изгубили себе на Правним и иним факултетима за сва времена карикирајући ову генијалну политичку фантазмогарију. Ти студенти ће бити мета многих обрачуна режима са младошћу која је одсрљала у своју пропаст а да јој нико није признао жртвовање, него су такви бежећи из БиХ у земљи Србији касније били одгурнути и заборављени. Обичног слепоподнева на врата УДАРНИКА Гоше закуцао је друг из фабричке сме-

не. Тек што је ушао није сео, обратио му се с ногу питањем : „Па добро јеси ли ти луд ? Зашто упита Гоша збуњен доласком поготово оваквим интересовањем колеге са којим је зарађивао исти хлеб? Питаш зашто, настави придошли очајан, ниси схватио трагику или се играш са мојим нервима ? Ојађен, без такта, заурла као шумска звер не размишљајући о последицама, јер горе није могло да се деси. „ ГОША ТИ ЂЕШ НАС ПОБИТИ БЕЗ МЕТКА“. На посао одлазимо као на стрељање, јеси ли схватио колико нам је твој понизлук дошао скоро главе, или можда још треба да ти се нацрта, рече и нагло заћута. Разговор је имао ефекта. „Гоши прегатоцу“, пренео је упозорење камарата у три речи , НОЋ СВЕДОКА НЕМА, метафора, шта ће се десити са његовим животом ако настави својевољно да се понаша. Три речи, биле су снажне да полтрон најозбиљније схвати позицију у којој се својом вољом нашао. ПОЈАВИО СЕ КОД ЛЕКАРА СУТРАДАН , ЗАТРАЖИО ЈЕ ДУЖЕ БОЛОВАЊЕ. ПРЕБАЦИВАЊЕ НОРМЕ ЈЕ ТАКО ПОСТАЛА БАЈАТА ЧАРШИЈСКА ПРИЧА, КАО ШТО СЕ СВЕ ДЕСИ, БУДЕ И ПРОЂЕ.

Андреја Ђ. ВРАЊЕШ

ИСТИ ОНИ

Са педаљ радости у судбини грубој,
враћао се временом ,
песник у дубини,
није чек`о, али је дочек`о.

Кварно што учинише ,
наставише њему,
ко га је подло дочекао , знао је.
Такмичили се исти они.

Да је гледао само
ништа више,
све би се показало.
из пијетета је проговорио.

ЛЕПОТА

Питање је вечно
шта је лепота?
Гледати у светлост Свемира,
у души немира?
Лепота је истина чврста као стена,
кад кад далека као успомена.
Сачувати душу,
мислити гласно
и то је лепота.
Лепота је одбранити дело,
не чека се,
она се памти.
Лепоту треба препознати.
Њу погледај, њој се диви,
лепоту лепотом узврати,
некад смо због ње велики,
некада помало, криви.

ПЕСНИЦИ СУ КАО ВИНО.

Ако их угледаш у старости,
кад светлост звук додирује,
тад они у песмама,
лажне године обоје.

У ГРАДИНИ СРЦА

(сину Милану)

Најлепше песме, наше су споне,
најнежније стихове испев`о сам за-
те,
све твоје сете нека пређу к мени,
нака моје таме, теби светлост пла-
те.

А. Ђ. ВРАЊЕШ

Биоенергија

ПАРАПСИХОЛОГИЈА

Утрагању за објашњењем заго-нетке исцјелитељства, ма како звучало парадоксално, можда су модерни физичари ипак у најбољој позицији да прихвате реалност паранормалних феномена.

Границе између могућег и немогућег су у физици уздрмане, јер су бројне основне поставке класичне физике под знаком питања кад се суоче са квантном физиком.

У прилог таквом размишљању говорио је и познати Њемачки физичар Букард Хеим. Рекао је да не види контрадикцију између својих чисто физикалних теорија и постојања паранормалних феномена. Сама ријеч паранормално буди осјећај непознатог код обичних људи, поготово у европској цивилизацији, јер лежи изван рационалне спознаје. Многи научници из различитих области дјеловања, све више поклањају пажње баш тим, за њих још несхватљивим, фасцинантним и необјашњеним феноменима.

Математичари и физичари се све чешће сусрећу са реалитетима гдје ријеч немогуће не постоји, и оправдава давно изречене ријечи познатог француског математичара Арагоа, да се мора бити опрезан кад се користи ријеч немогуће изван математике.

Јапански научник и истраживач Др Хироши Мотојама је отишао корак даље у својим експериментима и доказао да се исцјелитељство може дефинирати као директан утицај духа на тијело, без било каквог физикалног средства и учешћа познатих осјетилних органа. Његов експериментални покус је био јаван и судјеловали су бројни истраживачи, екстрасенси, као и студенти из Јапана и Индије. У једној просторији се налазила једна, а

у другој просторији која је била одвојена, налазила се друга особа.

Једна од њих је требала примити поруке што их је слала друга у стању пуне концентрације. Простор у коме се налазио пријемник био је заштићен од електромагнетских таласа уз помоћ Фарадејевог кавеза. Важне животне функције, као што су рад срца, дисање и крвоток, контролиране су код особе која је примала поруке.

Све особе које су имале задатак да примају поруке, лежале су опуштене или сједиле у жога пложају.

Особа која је требала бити одашиљач, добила је у одређеном тренутку сигнал од доктора Мотојама да почиње емитирати.

Истовремено су осјетљиви апарати за мјерење тјелесних функција забиљежили изражене промјене у ритму дисања, у броју откуцаја срца и у крвном притиску. Утврђено је да су се функције пријемника нормализовале за 20 ds, тридесет секунди од тренутка када је одашиљач престао емитирати поруке, односно духовну снагу. Званична медицина, као ни физика, ни хемија нису у стању објаснити чињеницу, да је болесник, од којег су лијечници дигли руке, у једној љубљанској болници оздравио после је мог биоенергетског третмана.

Пацијент који је био у коми после саобраћајне несреће са повредама мозга, вратио сам га у живот за вријеме трајања сеансе, иако су прогнозе од стране лијечника биле лоше, да неће преживјети. Овог пацијента сам третирао на интезивном одјелу болнице кроз стакло, јер није био дозвољен приступ пацијенту.

Контролу над пацијентом сам успоставио такозваном визуелизацијом. Таквих је примјера много, а споменуо бих још један случај пацијентице која је боловала од хепатитиса. Третирао сам је са удаљености од 1200 километара. Концентрирао сам се на њену болест и отклонио хепатитис. После контролног прегледа крви потврђено је да вирус хепатитиса више није присутан у организму.

Још је нејасније и невјероватније на који начин и са каквим успјехом филипински медијални хирурзи голим рукама продиру у тијело болесника, ваде туморе и поправљају аномалије унутрашњих органа. Наш здрав разум, или оно што ми под тиме подразумевамо, увелико се опире таквим појавама.

Чуда се не догађају у супротности са природом, већ у супротности са нашим поимањем њених законитости и њене бити.

Биоенергетичар
Вито БОЈКОВАЦ

КРИТИКА

Сонети обасјани Сунцем

(Ранко Павловић: „Кроз иглене уши“, сонети, „Арт принт“
Бања Лука, 2021.)

Међу малим бројем истакнутих и најбољих књижевника који живе у Бања Луци и Републици Српској убрајамо, у сами врх српске књижевности с обе стране Дрине, Ранка Павловића (р. 1943, Шњеготина Горња код Теслића). Овај наш свестрани, и остварени, савременик, који се потврдио у свим књижевним жанровима, аутор је више десетина књига. Добитник значајних књижевних признања за свој опус. Превођен је и заступљен у Читанкама, лектури те многим нашим и страним антологијама. Круну, али још увек, не и тачку на његово стварање, формално, поставља Завод за уџбенике у Источном Сарајеву, објављујући његова Изабрана дјела!

Неуморном и плодном Ранку, једном од четворице имењака, објављена је нова књига стихова (сонета) „Кроз

иглене уши“, на радост читалаца! Сусрећемо се са једном од најзахтевнијих форми, коју могу и у стању су писати само најизврснији Песници.

Песник по вокацији, Ранко Павловић из своје мајсторске књижевне радионице, срца и душе, поклања нам књигу чији садржај чине четири циклуса и, уводна, песма: „Како се клеше сонет“. На основу овог наслова, неискусни читалац може помислити да има посла са вајаром из древне Хелладе (Фидијом). Али, не! Мудри Песник разуверава нас трећим стихом другог катрена: „Он се не пише мачем, већ се љубављу ствара“... и, заиста, ефектном терцином у поенти где се открива као миротворац: Док записује сонет, попут древног дијака/ у свечаној одежди, сред облака олујних/ пјесник мир васпоставља у гротлу осињака.“ (стр. 5)

У први тематско – мотивски круг: „Нови Адам“, потомак нашег прапрапрапраоца, Песник Ранко Павловић, уврстио је 11 поетских наслова, наглашавајући незаобилазну к о н с е к в е н ц и ј у стварања Првог Људског бића у Рају и његовог спуштања из благословљеног и вечног простора на Планету Земљу, где је живљење лимитирано! „Ударни“ поетски текст по чијем наслову је циклус понео име, на

инвентиван начин варира тај универзални мотив, са разликом што се песник опредељује за реч „исплови“. Дубоко животне, људске интенције се зрцале у „Евином стварању од Адамовог ребра“ и доследна оданост миротворству, заустављањем давно проузрокованог и бесмисленог братоубилаштва... како представљају монотеистички концепти религија. У сличном је духу испеван и трећи поетски текст, под насловом: „Будући Човјек“, где наилазимо на незнатно модификовану верзију стихова Његошевог „Горског вијенца“: „Знаће да је живот борба непрестана“... (стр. 11). У таквом животу, спознаја искуства и емоција Патње, Песника ће охрабри-ти да их транспонује у, потресни, сонет под насловом: „Паћеник“.

У овој песми доминирају: магла, тмасти облаци, оков ропства и ланац безнађа, те увођење корелата из природе као што је (симбол судбине) орао, који „крилом згаслу наду крије“... (стр. 12). Наш Песник наставља са лепом синтагмом, у поетском наслову: „Прометејева суза“ (стр. 13) и „Лавиринт“ (стр. 16), где уводи елемент м и т с к о г! Смели јунак Прометеј, који беше ујагмио ватру боговима, поклањајући је људима, у тако конципираном, политеистичком програму веровања,

осуђен је да ум(и)ре прикован на стени док му орао кљује цигерицу. Или, Тезеј у лавиринту, који није „испловио“ из мрака због прекраткога конца из клупка љубе Аријадне! Свеједно, у којем „систему“: монотеистичком или политеистичком, живе и умиру његови (старогрчки) хероји, Ранко Павловић обелодањује поетски став: Живот је пакао, истина је сушта... (стр. 13)! Али, овде постоји и она, трећа перцепција, свеприсутна у нашој народној/усменој књижевности; једној од прича коју беше Вук Стефановић Караџић забележио у својим рукописима. „Коњска судбина човјекова“, последњи је уврштени поетски наслов првог циклуса, посвећен једној од најоданијих и најплеменитијих животиња Човеку – кљусету које тегљари, заједно са псом или камилом. Емпатија, самилост и жал сажети су у гномичној поруци, терцини последњег сонета: „Човјека и коња исти усуд прати/ самар од дрвета или предрасуда/ а чији је који лако је спознати.“ (стр. 18).

„Мој Олимп“ је други тематско – мотивски круг, а који садржи 13 поетских наслова. Први је, уврштени поетски текст огледало и поЕтике Ранка Павловића у овој књизи као и (земаљском, пролазном) животу. Песник је свестан

(ужасне) дилеме књижевника: да би досегао савршенство како мора продати душу проклетом Сотони, тј. остати, са једне стране, „Ђаволов шегрт,“... или, са друге стране, сачу-

вати своју Богобојазност од идолопоклонства: ...“ил’ Божје чељаде.“ (стр. 21) А, провлачење „кроз иглене уши“... „кроз тјеснац иглени“, избегава се, неумитна „Библијска замка (која) грешнике мами“... и лако се може обрети „у свом прибјежишту/ бријегу изнад куће мојих родитеља“... „Мој Олимп“ (стр. 22). Проводни мотив (leitmotiv, немачки, оп. а.), игле, конца, дочекује нас и у сонету под насловом: „Дотрајавање“ (стр. 27).

Не заборавимо да је синтагма „кроз иглене уши“, основана у заостреној тврдњи Исуса Христа: „Да ће се кроз иглене уши, у Рај обећани, лакше провући бременита камила, него шкрти богаташ“, коју нам завешта Ел – Гхазали. Мислилац који долази из језика који припада семитској породици, а, дословно, беше опседнут ликом и делом једног од петорице „Божјих пријатеља“! У ствари, Ранко Павловић настоји остварити срећну синтезу два света, помирењем, оног многобожачког: м и т с к о г, из кога „Хефест пружа пламен“, Песнику да, сад у духу монотеизма, православља: „свијеће да палим/ мајци, оцу, браћи, ту поред гробова...“, како би им на тај начин послао Светлост и спас. Но, када већ у свој поетски текст и свет уводи Хефеста, Песник Ранко Павловић, у складу са родном равноправношћу, придружује Деметру, сестру врховног бога Зевса: „Док Деметра жање презрелу љетину...“ (стр. 22). Заправо, корен легенде о Де-

метри је древан и у центру је приче о њеној кћери Персефони, чуваној од Хада, бога подземља. На откривеним мозаицима,

пројекција Деметре је слика доста карактерне богиње која држи котарицу напуњену до врха цвећем, житом и воћем свих врста. Митско поимање грчке богиње Деметре синкретично је римској богињи Цери. Готово истоветна песма претходној је и „Планина у даљини“, где читалац није у стању разлучити да ли је реч о фикционалној или стварносној творевини. У овом поетском тексту, Ранко Павловић разоткрива основе своје поЕтике обасјане сунцем: „... па зове тнице да их сунцем хране“... (стр. 23), баш као и поетском наслову: „Насамо са Сунцем“ (стр. 30)!

Сва могућа љубав Универзума, детета и овог света, сливена је у прелеп, антологијски, сонет о мајци, под насловом: „Мајчина преслица“: Мајчину преслицу, у Кумовој слами/треперавим гласом одакле ме зове/ и сад често видим када се осамим“. (стр. 25) Овако беспрекорни стихови, доприносе да се читалац разнежи, натерујући сузу у око. А то су у могућности да учине само врхунски Песници нашег језика и ако овај поетски текст упоредимо с оним из пера академика хрватског поете Драгутина Тадијановића о мајци, без двоумљења ћемо дати предност сонету Ранка Павловића! Јер, наш Песник знаде мудру изреку једног од посланика Божјих: „Рај се налази под мајчиним ногама!“

Трећи је, у књигу, уврштени циклус: „Слово“, а раскрыљује се поетским насловом: „Исидорин плес вјетра на Фрушкој гори“. Песнику полази за руком да послуша „планинску тишину“, лепет крила „ластивице“, „шумор грања“, „вјетар у крошњи кинеског јавора“, „жуборење Тисе“ (стр. 37), компонујући симфонију за концерт у Рају. Хармоничност и ритмичност су одлике овог певања. У Песнику Ранку живи уметник који на свеобухватан начин разумева и допринос вајара, тако да се одужује тој форми

поетским насловом: Мермерна робиња“, стојећи пред скулптуром Хирама Поверса. Такође, лингвист и елоквентни виртуоз, покушава одужити преголеми дуг фонеме, поетским насловом: „Слово о слову“. Чини се да је његов „дијак Гаврило“ (стр. 39), у ствари, предњак Гаврил(о) Стефановић Венцловић, мало познати аутор сјајне песничке збирке: „Црни биво у срцу“. Сонет посвећен пролазности живота смештен је на стр. 41, под насловом: „Како одлазе пјесници“. Терцином у поенти, Ранко Павловић огољава поетске интенције: „Он Пјесми својој тијело предаје, / у сваки Ријеч сам себе уткива, / јер зна да тако са нама остаје.“ С обзиром да је живот провео у хладовини наше народне пословице: „књига је човеков најбољи друг“, Песник Ранко сакупља, годинама и деценијама, књиге у кућну библиотеку. И кад она добија димензије које могу импресионирати

најстраственије колекционаре, поводећи се за библијском: „бољи је онај који даје...“, наш Песник поклања комплетну приватну библиотеку - Завичају! Имајући у виду како раскрыљује трећи циклус, изврским сонетом, посвећеним жени Исидори Жебељан, доследан себи, Песник Ранко Павловић га и затвара насловом: „Пјесникињини сонети“!

Коначно, четврти, последњи тематско – мотивски круг: „Уснула кошута“, садржи 10 поетских текстова. Сваки од уврштених поетских наслова је необично леп на свој начин, али ћу издвојити најубедљивије: „Свела јабука закасњели цвијет“ (стр. 50), „Уснула кошута“ (стр. 51) и „Драма у липовој крошњи“ (стр. 52), где нас изненађује типично матошевска оноματοпоетичност: „дивцикање“ врапчића „који нека зрнца на липовој грани кљуца“, „гакање вране“, „бауљање врелог дана“... Од четири сонета у мини циклусу

„Годишња доба“, преферирам онај под насловом „Прољеће“ (стр. 53), због првога катрена: „Из зрна, клице, бисерног жубора, / потискујући талог дуге зиме, / никне прољеће у срцу извора / и викне сунцу: Себи, узнеси ме“!

Поетски исказ Ранка Павловића у књизи: „Кроз иглене уши“, обогаћен је стилским фигурама попут контраста, поређења, метафора и већ поменутих ономатопеја. Основна карактеристика његове поезије огледа се у онеобичавању стварносног

или „спајању неспојивог“, при чему долазе до изражаја скоковита асоцијативност, хармоничност и ритмичност, конкретност и сликовитост, те домишљатост, меандрична елоквентност и врхунска Виртуозност Церемонијал – Мајстора. Он је саживљен са прошлим, садашњим и будућим, завичајем, тако да се и писањем и дисањем ефектно подмлађује. Песников однос према (појавном) свету и животу, уопште, изразито је обојен лирским патхосом, чија су темељна изворишта искуство и осећања. У суштини, Песник Ранко Павловић свет и живот доживљава као дјечарац; пуну манифестација тајни и малих чуда. Хуманизација тематике је нарочито битна одлика уврштених поетских наслова (текстова). У том смислу, кључну ознаку сонета објављених у књизи: „Кроз иглене уши“, чини суптилни, продоховљени елемент интима. Стога, са правом се може утврдити како су и ови сонети, поверени „ближњем своме“, заједно са раније објављеним: „Кости и сјене“, „Монашки сонети“ и „Вински сонети“ у, заиста, репрезентативном издању, под насловом: „Прометејев чвор“, обасјани Сунцем! Песник Ранко Павловић је рођени Платоновац, философ из древне Хеладе чија основа учења беше Светлост. Сунце, нама најближа звезда, позајмљује топлину и светлост људима за живот на Плавој Планети, а за Ранка је његово „В(ј)ерују“...

Сенахид НЕЗИРОВИЋ

Сатирикон

АФЕРЕ

Из афере у аферу
превршише сваку мјеру!

Па посташе мајстори афере,
једном сјеку, ни једном не мјере!

Ал' гдје сијеку, ту трава не ниче,
А народ им уз сјечу све кличе!

А што знају смућкати аферу,
и створити себи атмосферу!

Од короне што нас грдно дере,
направише врхунске афере!

Кисеоник, маске, одијела, тендере,
Огрнуше у своје афере!

Шта им рећи у вези са свим
Можда само аферим, аферим!

Два краја тунела
На једном крају тунела црна тачка,
На другом путоказ –Њемачка!

ТАЈКУНИ

Тајкуни и тајкунчићи,
тајни рачуни и рачунчићи,
обезбјеђени и праунучићи!

ОДСКОЧНА ДАСКА

Не мораш бити бистар
да постанеш министар,
шансе су ти веома танке,
ако ниси припадник странке!

Не мораш бити ни научник
да постанеш савјетник,
важан је комад хартије
са логом партије!

Не мораш бити ни успјешан често
да заузмеш директорско мјесто,
овдје је важна посебна шема,
или те у фотељи нема!

Не мораш бити мајстор од заната,
да постанеш дипломата,
али ако су ти везе живе,
добићеш акредитиве!

Да резимирамо на крају,
не пролазе најбоље који много
знају.
Или да потпуно скинемо маске,
нема напретка без одскочне даске!

НАПРЕДАК

На корупцију стављена тачка!
Корупције нема, ово сад је пљачка!

Бошко ГРГИЋ

Нема потребе да народни по-
сланици имају имунитет. Иза
неписмених не остају писани
трагови!

У БиХ влада таква несташница
уља да га ускоро неће бити за
исхрану већ само за долијевање
на ватру!

Да је Америка напала Украјину
радило би се о демократским
промјенама. Али кад је Америка
неког напала!

У демократију се највише
заклињу они који су све оне са
другачијим мишљењем избаци-
ли из пријатеља!

Старлета је одлучила да
покрене бизнис сходно
квалификацијама. Отвориће
јавну кућу!

Нисмо ми неутрални зато што
смо паметни већ зато што се ни
око чега не можемо договорити!

Бирајући између два зла увијек
изаберемо три!

Што је више запослених у Вла-
ди са факултетском дипломом
све је већи мањак стручне рад-
не снаге!

Када више народа дијеле један
те исти језик то је идеална
ситуација. За говор мржње!

Почео сам да пишем антисрп-
ски, педерско-пљувачко-
простачки роман. Хоћу да
добијем НИН-а!

Да вирус заиста потиче од
слијепих мишева већ би их Аме-
ри истријебили!

Да се није појавила корона моја
жена би и даље вјеровала да сам
ја нешто најгоре што ју је у жи-
воту снашло!

Толико се накупило наших
побједа да је крајње вријеме да
се поново појави неко слијеп да
то опјева!

Свјетло производимо у електра-
нама. А мрак у скупштинама!

Најозбиљније се припремам за
политичку каријеру. Држим го-
вор овцама!

Али Баба би данас далеко брже
окупио 40 разбојника. Много
шира је база.

Главни адут дубоке државе је
плитка памет народа!

Миладин БЕРИЋ

Исповиједне приче Мирка Љубанића, свезнадара, љекара, музичара и ине личности

Тако то пише дјетиуњство у завичају

Онај ко није лично упознао љекара Мирка Љубанића, писца, глумца, свезнадара и вјерника у дуго људско живљење, много је пропустио у животу, а напосе у својој људској радозналости. Јер, човек је ово какви би да су људи, мало их је таквих, а међу нама, искрено говорећи, он је јединац: у свему па, чак, и свачему! Поодавно је из штампе, у издању Књижевне заједнице „Васо Пелагић“ из Бање Луке, а под покровитељством пријатеља Ненада Јањетовића Јањета, изашла Љубанићева ко зна која – можда тридесета – књига. Овог пута ријеч је о збирци прича и приповједака с насловом „Приче испод храста самотњака“ а којој су рецензије написали књижевници Милош Бојоновић сјајни професор приврженик језику и Ранко Прерадопић. Дакле, ова је књига ту, недавно, у вијећници Културни центар у Бањој Луци, станишту немиром захваћног Љубанића, дакле, у нашем знаном Дому културе, окупила многе пишчеве пријатеље и поклонике. О књизи, боље речено – о укупном ствара-

лаштву овог свестраног ствараоца – говорили су првенствено рецензенти, а напосе водитељ ове промоције, пријатељ и страсни зналац свију нас, Небојша Куштриновић, али и још понеко – попут колеге Василија Карана, сигурно најстаријег међу нама и њему сличних.

А ево што је те вечери о свему прозборио др Мирко Љубанић:

-Ова књига је производ чуда и труда! Чудо је судар црног срца оловке и празног бијелог папира тј. ледине, а ледина је врло рјечита. Писац је тада у стању проводника или свједока, ухваћен у струјни круг и прелази у неко стање узнемирености. Тада настане напад мисли. То би се могло звати стварање, а стварање је за мене нека врста рађања, одрицања и живљења..(У смислу није ме ни било, ско ме не буде!) А рађање, разумије се не иде без бола и мазохозма. А често, богами, и без пића.

Ја пишем поезију и прозу. Знам тачно како пишем поезију – дође ми као какав налог шта ћу да пишем – о томе сам стању записао и стихове: „Пјесници су онострана бића, с оне стране небескога крова; слободни су ко поток пла-

нински; живе кратко попут лептирова...“ (Inspiratio verbalis!)

Што се тиче прозе, то сам почео касније; био бих разочаран да нисам прочитао Гетеа који каже да нико нема право писати прозу, онај који нема шта да каже! А да бих знао какав ти је био дан, треба дочекати ноћ. А да бих знао какав ти је био живот, треба умријети (парафразора, као и Гетеа, великог Де Гола).

Неки кажу да нема тежег посла и заната од писања.! Ја рекох, опет, да је неписање теже од писања! Што се тиче моје прозе, ја сам још у храстовој шуми у планини Грмеч. Некад ми је тијесно, некад ми се чини да је пространо ко држава! – нагласио је Мирко Љубанић.

Како је Љубанић склон и музици, у којој се потврђује пјевањем, али и свирањем више жичаних инструмената, то су ово вече с њим учествовали чланови оркестра покојног Здравка Ђосића Ђоса о коме је Љубанић написао сјајну биографију-роман, а та се музичка колегијална група преименовала у „Бањалучки вез“. Било је сјајно, много су изгубили они што нису ово вече посјетили!

Сл.СТАНИЋ

“Печат вароши сремскокарловачке” Милану Ракуљу

У башти “Бранковог кола”, у уторак 14. марта у Сремским Карловцима, пјесницима Андрији Радловићу, Дајани Петровић, Ивану Деспотовићу и Милану Ракуљу, уручена је награда “Печат вароши сремскокарловачке”, чиме су отворени “Пролећни Бранкови дани”, који ће трајати до 28. марта.

Ријеч је о награди за поезију старијој од свих нас, овогодишних добитника, која се додјељује од 1967. године. Међу добитницима су нека од највећих имена српске и јужнословенске поезије посљедњих 55 година.

- Што се мене тиче тај податак, као и симболи Сремских Карловаца и симболи лика и дјела Бранка Радичевића, које у себи “Печат” носи, довољна су три разлога да на овом признању будем захвалан - каже Ракуљ.

- Ова награда, међутим, код мене првенствено је продубила и још једном потврдила емоцију коју неколико година уназад носим у себи и истичем на готово свим својим пјесничким наступима, а то је да сам дијете “Бранковога кола”.

“Бранково коло” је мене открило као пјесника, објавивши ми прву, а потом и другу књигу пјесама. Прва књига је на 39. “Бранковом колу” (на јесењој манифестацији која носи исти назив као и институција) награђена наградом “Стражилово”. То 39. “Бранково коло” одржано је 2010. године и од тада, а иза нас је већ педесет јесењих манифестација које су прославили лик и дјело Бранка Радичевића, од тада дакле, па до данас, редован сам био гост на свим или готово свим програмима везаним за поезију на “Бранковом колу”, било да је ријеч о њиховој пролећној

или о јесењој манифестацији. Са овогодиње пролећне манифестације у организацији “Бранковог кола” враћам се након што је моја трећа књига поезије уписана на листу многих поетских остварења која завређују ово признање. На томе сам, поновоћу још једном, заиста захвалан - додаје Ракуљ.

Отворивши “Пролећне Бранкове дане”, Ненад Грујичић, председник “Бранковога кола”, рекао је да живимо у предапокалиптичном времену цитирајући Достојевског. Велики и данас на неким европским универзитетима забрањени писац каже “Љепота ће спасити свијет”.

Да ли је пјесништво та љепота, заиста не знам. Знам да је рецимо Владан Десница не само пјеснике, него све људе без сентимента сматрао дефектним.

- За ову свечану прилику, међутим, ја нисам имао да кажем пјесму бољег наслова од оног “Овај свијет је пропало мјесто”. Пјесма је заступљена у награђеној књизи “Разгледнице из Трећег свијета”, а књига пјева о једној земљи коју зову Трећим свијетом и у којој су најлост још увијек свјежа сјећања на рат. Из тог рата ми “мали” и “обични”, ако смо имали срећу да изађемо, изашли смо оштећенији и сиромашнији, него што смо били прије рата, а тако ће бити и са свим Русима и Украјинцима који су се данас, а и посљедњих осам година, прихватили пушке. И док кројачи наших судбина не послушају пјеснике или бар мисице, свим људима којих се не пита ништа, исто као што се не пита ни мене, прилажем на “Пролећним Бранковим данима” речену пјесму - истиче Милан Ракуљ.

ОВАЈ СВИЈЕТ ЈЕ ПРОПАЛО МЈЕСТО...

Овај свијет је пропало мјесто из гомиле полусвијета гледам он чека мрве да падну под сто ја ту више нема шта да чекам

мрве падну када господари заврше са преобилном гозбом тад фукара подмеће фукари а ови се наслађују злбом

масте брк док сиротиња раја псеће цвили на обичну коску на секс и на слободу сношаја спала борба за слободу људску

морталитет гази мале земље као спас стижу им геј параде бригом ударају на весеље државе, суда, попове браде

великани немају проблем с тим њих брину модерне камиказе воља и труд у пепео и дим заједно са жртвама одлазе

о банкама и рату причати то не значи ни труна за силу са свих страна хрле емигранти измијешани ко карте у шпилу

овај свијет је пропало мјесто викао сам ко свједок из масе поправљајмо га - ја сам пјесник што први стаће пред све те ужасе

то наивно говорио сам некад док расипао сам снагу и дар пропаст свијета боли кад си млад касније те заболи она ствар

све могло је поштеније, боље лопту преузеће покољења сачувасмо само дупе своје прије задњег збогом – довиђења.